

Mak

Ölöwak Buᅇa Maknöᅇ ohoyök.

Jim-asa-asari

Mak namᅇi qetᅇi Maria, iwiᅇi qetᅇi qahö mötzin. Jerusalem siti tonᅇi malget. (Aposol 12.12) Nanᅇi kösohotᅇi kun qetᅇi qahö qeta boᅇ 14.51-52 mianᅇöreᅇ ohoi ahöza. Pitönöᅇ bauköm waᅇgiiga uruᅇi melenᅇiga Buᅇa kusum waᅇgiyök. Waᅇgiiga numbutᅇi Barnabas aka Pol yetpuk liliköba misin nup memba anda Pol mosöta deᅇnohot. Deᅇnohotka toroqeba nup memba mala Buᅇa kösohot mohok mohok qezaköba mindiriba kian kantri yeᅇgöra Grik keunöᅇ ohoyök. Jisösgö keuᅇi mi Arameik. Mi “Eli eli lama lama sabaktani,” mianᅇö dop.

Jisösnöᅇ urugö nupᅇi denöwö memba Anutugö Nahönᅇi aka ambazip bauköm engiba malöhi, Maknöᅇ keu mi jim asariba ohoyök. Jisösgö nupᅇi bohönᅇi karöbut: Buᅇa kusum engiyök, ömewöröme közöl engiyök aka siᅇgisöndok mosöta kawölᅇi kawölᅇi mem ölöwahök.

Buk kianᅇö bahöᅇi bohönᅇi 6 mi kewö:

Keu mutukᅇi: Jon aka Jisös *1.1-13*

Qenjarök nup Galili uruᅇe meyök *1.14-9.50*

Galili mosöta Jerusalem anök *10.1-52*

Jerusalem Sonda mohot mala kömuyök *11.1-15.47*

Jisösnöᅇ kömupnöhök wahörök *16.1-8*

Wahöta asuhuba Suepnöᅇ öᅇgöyök *16.9-20*

1 Amötqeqe Tonji Jisös Kraist mi Anutugö Nahönñi akza. Nöñön yangö Ölöwak Buñani könahiba ohozal.

Jonöñ Jisösgö köna mesarök.

Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28

2* Anutunöñ Suep uruñe Nahönñangöra keu kun jiiga kezapqetok azi Aisaianöñ mi ohoiga yangö Buzup Kimbinöñ kewö ahöza,

“Mötnöñ. Nöñön kolek garatani kun melaibiga qeljiñe anda ambazip uruñini mindiñgöba göhö könagi mesariga göñön yangö andöñe gölmenöñ geman.”

3* “Kolek garata kunöñ gölme qararanökölköñe geta maliga anda qetñi kewö mötme, ‘Kembunöñ kamawo! Miangöra mönö jöjöröba könañi mesatket. Mönö uruñini mindiñgöba könañi qölöleiget’.”

4 Keu miangö dop azi kun qetñi Jon asuhuyök. Qetñi alañi O-melun azi. Asuhuba gölme qararanökölköñe mala kinda Buña keuñi kewö jiba malök, “Inini mönö uruñini melengetka nöñön o melun mem engimam. Mewö aketka Anutunöñ siñgisöndokñini sañgonja mosötma.” 5 Mewö jiba maliga Judia prowinsgö miriñi pakpak aka Jerusalem siti yeñön kambuñi kambuñi köla öröba Jongöreñ kaget. Kaba kañgota siñgisöndokñini jim miwikñaigetka Jonöñ i Jordan o töwatñe o-melun mem engiyök.

6* Jongöreñ silepöke mi kamel jupñan memenji aiga kembañe örigit sömbup sileñan memenji

---

* 1:2: Mal 3.1   * 1:3: Ais 40.3   * 1:6: 2 Kinj 1.8

mi jöhöba malök. Nenenamji mi gawöt jinam aka arökñangö moronj onji, mia nemba malök. Mi pakpak kezapqetok azi Elaija (Elia) yangö dowa. ⁷ Jonöñ keu kewö jim asariba malök, “Nöñgö andöne azi kukösumñi köhöikñi kun kama. Yangö kukösumñi öñgöñgöñan mönö nöñgöñ ongitma. Yañön azi öñgöñgöñi akñawanğöra nöñön yangö köna esuñangö kösöñi bauköba pösatmamgö qötötangömam. ⁸ Nöñön o töhönöñ melun mem engizalmö, yañön mönö Uña Töröñan melun mem engima.” Mewö.

Jonöñ Jisös o melun mem wanğiyök.

Mat 3.13-17; Luk 3.21-22; 4.1-13

⁹ Nalö miangöñ Jisösnöñ Galili prowinsgö miri Nazaret miangöñök Jongöñ kaiga Jor-dan o töwatñe o-melun mem wanğiyök. ¹⁰ Mem wanğiiga onöhök koriga miangöñök Suepnöñ añañiiga Jisösnöñ uba ehiga Uña Töröñi melenđa kembö nei ewö aka Jisösgö qakñe eta meöyk. ¹¹* Mi ehiga Sup mireyök keu kun kewö asuhuyök, “Göñön mönö nani wölböt nahöni akñöñga köröni ölöwahiga geknahöm ak gihizal.” Mewö.

Satanöñ Jisös esapköba malök.

Mat 4.1-11; Luk 4.1-13

¹² O melun mem wanğiiga miangöñök Uña Töröñan Jisös kuñgum wanğiiga gölme qararañkölkölñe anök. ¹³ Anda wehön 40 miangö dop miangöñ maliga öme bohonñini Satan yañön esapköm wanğiba malök. Sömbup kalñi

---

* **1:11:** Jen 22.2; Sum 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Mak 9.7; Luk 3.22

mienḡö sutḡine maliga Suep garata yeḡön bauköm waḡgiba malget. Mewö.

Jisösnöḡ gwarekurupḡi mutukḡi eḡgoholök.

Mat 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Könaḡgep Jon kösö mire alget tariga Jisösnöḡ nalö miangöreḡ Galili prowinsnöḡ lilingöba anök. Anda Anutugö Ölöwak Buḡaḡi jim asariba malök.

¹⁵ *Jim asariba kewö jiyök, “Anutunöḡ bemtohoḡi almawaḡgö nalöḡan mönö dopdowiza. Anutunöḡ nalö aliga mala malgetka döлки akza miangöra mönö uruḡini melenḡa Ölöwak Buḡa möt nariget.”

¹⁶ Jisösnöḡ mewö jiba liliköba mala Galili o aḡgögö göraḡe mötöteiba anda söra örörö azi yahöt ekehök. Qetḡiri Saimon, munḡi qetḡi Andru. Yekḡön mösakḡiri o aḡönöḡ söra öröbitköra gila malohot.

¹⁷ Jisösnöḡ etkeka kewö jiyök, “Aziyahöt, iḡiri mönö ni nuataḡgöba kayöhotka kusum etkibi ambazip söra ewö öröm eḡgimakḡahot.” ¹⁸ Mewö jüiga miangöreḡök mösakḡiri mosöta könahiba Jisös wuataḡgöba anöhot. ¹⁹ Jisösnöḡ yetpuk borom kun toroqeba anda Zebedigö nahönḡi Jeims aka munḡi Jon ekehök. Yetköḡ mewöḡanök waḡgenöḡ tata mösakḡiri möhamgöba jöhöba malohot. ²⁰ Malohot ekeka miangöreḡök etkoholök. Etkoholiga iwiḡiri Zebedi aka moneḡ nup aziurupḡi waḡgenöḡ eḡgömosöta könahiba Jisös wuataḡgöba andöḡe anohot. Mewö.

Jisösnöḡ öme kun wuataḡgöyök.

Luk 4.31-37

²¹ Mewö mohotḡe anda Kaperneam sitinöḡ aḡgotketka Sabat kendon aiga Jisösnöḡ

---

* **1:15:** Mat 3.2

miaᅅgöreᅅök köuluk miriᅅine öᅅgöba Buᅅa kusum eᅅgiyök. ²² *Köna keugö böhi ewö qahöpmö, kukösum ahöm waᅅgiyöhaᅅgö dop kusum eᅅgiba ahakmemenᅅgö dop akᅅegöra jiyök. Miaᅅgöra könaᅅesö yeᅅön mi eka auruba welipköget.

²³ Köuluk miriᅅine miaᅅgöreᅅ nalö miaᅅgöreᅅök azi kun ömeᅅambuk tariga öme miaᅅön qetᅅi kewö qerök, ²⁴ “O Jisös, Nazaret asia! Gi wania ak neᅅgimangö akzane? Mönö ayuhum neᅅgimangöra kazan me? Ni könaᅅangi möt kutuzal. Gi Anutugöreᅅ azi Tök-kutukutuᅅi mi akzan.”

²⁵ Mewö qeriga Jisösnöᅅ tembula kewö jim waᅅgiyök, “Gi mönö keugi bököiga azi ki mosöta kesalnöᅅ.”

²⁶ Mewö jim waᅅgiiga ömenöᅅ azi mi utuköba urepköm waᅅgiba qet bölobölö qeta kota mosöta anök. ²⁷ Aniga köreᅅᅅan nemböᅅini teköiga welipköba qesim aᅅguba kewö jiget, “Yei! Ki mönö wani yuaia? Ki mötmöt döläᅅᅅi kukösumᅅambuk. Yaᅅön ömewöröme mewöyök jim kutum eᅅgiiga jitᅅi tem kölje.”

²⁸ Mewö asuhuiga Jisösgö qetbuᅅaᅅan könöᅅuk sehiba miri kösutᅅe tat angeri, miaᅅgöreᅅ anda anda Galili prowins pakpak dop köläk. Mewö.

*Jisösnöᅅ kawöl ambazip gwöᅅᅅuk meiga ölöwaket.
Mat 8.14-17; Luk 4.38-41*

²⁹ Jisösnöᅅ Kaperneam yeᅅgöreᅅ köuluk miri mosöta miaᅅgöreᅅök Jeims Jon yetᅅuk Saimon aka Andru yetkö mire öᅅgöget. ³⁰ Miaᅅgöreᅅ öᅅgögetka Saimongö suhunᅅan silekönöᅅ kawöl yöhöi ahöyök. Ahöiga buzupᅅi mi ösumok Jisös jiget

---

* **1:22:** Mat 7.28-29

mörök. ³¹ Jiget möta yangören anda böröje memba kököbiiga wahörök. Wahoriga silekönöpñan mosoriga nene ohoba gumohom engiyök.

³² Gumohom engiiga mare aiga wehön jeji geiga miangören Kaperneam toni yeñön kinda ambazipñi ambazipñi kawöl ömeñinambuk mi körek enġuañgita Jisösgören kaget. ³³ Kaperneam taonöhök kambulelebenöñ kaba Saimongö miri nañgune tokoget. ³⁴ Tokogetka kinda ambazip kawöl könañ könañ enġöhöyöhi, mi gwötpuk mem ölöwak enġiyök. Mewöyök ömewöröme yeñön Jisösgö könañ mötkerañgöra Jisösnöñ numbuñini muhungöba gwötpuk enġuatañgöyök. Mewö.

Amöt böröñi Galili körek dop kölök.

Luk 4.42-44

³⁵ Jisösnöñ gaun ahöiga miri wañgarañ suruiga wahöta miri yaigepñe geba göräñe anda nanñök tiñ kutuba miangören köuluköyök. ³⁶ Köuluköiga Saimon aka alaurupñi yambuk malgeri, yeñön zilañ könañe anget. ³⁷ Anda miwikñaiba kewö jiget mörök, “Ambazip körekañ mönö göhöra jaruze.”

³⁸ Mewö jigetka möta kewö jiyök, “Miri tosatñi tosatñi liliköba tat anjei, ekze. Nöñön Buña keu miri dop jim sehimamgöra eta maljal. Miangöra mönö miri liliköba anbin.”

³⁹ *Mewö jiba anda Galili prowins körek liliköba köuluk miriñine Buña keu jiba ömeñi ömeñi mi enġuatañgöba malök. Mewö.

Jisösnöñ uzikuku azi kun mem solaniyök.

Mat 8.1-4; Luk 5.12-16

---

* **1:39:** Mat 4.23; 9.35

⁴⁰ Jisösnöŋ taon kunöŋ maliga uzikuku azi kunjan kaba simin köla Jisösgö wösöŋe geba kewö köuluköm waŋgiyök, “Göŋön sihimgan mem ölöwak ningimangö mötzan ewö, mönö ni ölop mem solanim ningiman.”

⁴¹ Mewö jiiga yaŋgöra wösöŋi möta böröŋi böranda silenji misiriba jiyök, “Nöŋön mi akŋamgö mötzal. Gi mönö solaniman.” ⁴² Mewö jiiga uzikukuŋi mi miangörenök solanii ölöwahök. ⁴³ Solaniiga galöm meme keu köhöikŋi waŋgiba miangörenök “Ölop anman,” jiyök. ⁴⁴ *Goro mi kewö jiiga mörök, “Mötnöŋ. Kiaŋgö buzup keuŋi mi kun kude jinöŋ mötme. Qahöpmö, mönö jike nup galömgören anda silegi kondel waŋgiman aka Mosesgören jimkutukutu wuatangöba solanizanaŋgö saiwap nalukŋi ala jöwöwöl ohoman. Mi ohonöŋ ehiga ambazipnöŋ könaŋangi möt kutume.”

⁴⁵ Jisösnöŋ mewö jiyökmö, yaŋön anda töndup könahiba keu buzupŋi mi gwötpuk jiba maliga sehiyök. Sehiiga Jisösnöŋ taonŋi taonŋi miangören aukŋe kunbuk anmamgö osiyök. Osiba taon andöŋine miri gwamönŋi miangörenök malök. Miangören maliga miri dop miangörenök ambazipŋi ambazipŋi mi yaŋgören kaŋet. Mewö.

2

*Jisösnöŋ azi sile likepŋi kömukömuŋi möhamgöyök.
Mat 9.1-8; Luk 5.17-26*

¹ Mewö liliköiga nalö tosatŋi teköiga Jisösnöŋ liliŋgöba kunbuk miriŋe Kaperneam kayök.

---

* **1:44:** Lew 14.1-32

Kaiga “Mire malja,” jiget mötket. ² Ambazip gwötpukñan mi möta tokoba yangö miri nanju söndakñe gwözöñda sombemñe kokolak qeget. Kokolak qegetka Jisösnöñ kinda Buña keu jiiga mötket. ³ Mötketka mianğöreñ azi kun sile likepñi kömükömuñi, mi wañgita yangöreñ kaget. Azi 4:ñan i kululunöñ ala añguba kaget. ⁴ Kagetka gwözöñda kingerağöra aka Jisösgö kösutñe anda albingö osiget. Osiba miri qakñe öngöba Jisösgö bohonñeyök bo esim luluñget. Luluñgetka kinimñi ahuiga mianğöreñ kawöl azi mi kululuñambuk kösönöñ jöhöba algetka geiyök. ⁵ Mewö geiga Anutu möt narim wañgigeri, Jisösnöñ yengö tandökñini mi ehi dop köliga kawöl azigöra kewö jiyök, “Nahöni! Nöñön siñgisöndoki mosötzal.”

⁶ Mewö jiiga Köna keugö böhi tosatñan sutñine tata uruñinan kewö mötmöriget, ⁷ “Azi kianön denöwögöra mewö jiza. Mönö Anutu ilita mepaqepaik akza. Anutu mohotñan siñgisöndoknini mosörakzapmö, azi kunñan mi qahö.”

⁸ Uruñinan mewö mötmörigetka Jisösnöñ mianğöreñök uruñan mi möt kutuba kewö jii mötket, “Inini mönö wuanöngöra keu mewöñi uruñinan mötmörize? ⁹ Nöñön ‘Siñgisöndoki mosötzal,’ kawöl azigö mewö jizali, keu mianön mönö awamñanök jijina. Kunñan mewö jiiga tosatñan keu mianğö ölni qahö ekñe. Mianğöra mi keu awamñangö dop. Nöñön keu kun kewö jimangö mötzal, ‘Mönö wahöta tumbulahöpki memba anöñ.’ Keu mi mönö lömbötñambuk jijina akza. Mewö jibiga ölni ahuma me qahöwi,

mianjon mönö aukne asuhui ekne. ¹⁰ Mötket, gölmenon sinjisondok mosotmosotkö kukosumni mi Suep gölmegö azi ölnangoren ahözawi, injini mianjö konañangöra janjun malbepuk. Mianjöra keu lömbötñi mi azi kianjöra jibi ölni eket,” Mewö jiba azi sile likepñi kömukömuñangö jeje eka jiyök, “Nöñon göhöra jizal: Gi mönö wahöta tumbulahöpki memba mirige anon. Keu lömbötñi mi ölnambuk akña ewö, keu awamni mi mönö mewöyök denöwögöra omani akawak?” ¹¹ Mewö jiba azi sile likepñi kömukömuñi kewö jii mörök, “Nöñon göhöra jizal: Gi mönö wahöta tumbulahöpki memba mirige anon.”

¹² Jiiga mönö wahöta mianjörenök tumbulahöpñi memba ambazip pakpak yengö jejine yaigepne anök. Mewö aniga körekñan welipköba Anutu möpöseiba kewö jiget, “Yei! Tandök kewöni mi mönöwök nalö kungen qahö ehin. Qahö. Dölki je murutña ekzin.” Mewö.

Jisösnön Matyu (Liwai) oholök.

Mat 9.9-13; Luk 5.27-32

¹³ Jisösnön kunbuk Kaperneam mosöta anjönön geba sak qöhöröñe anda malök. Maliga ambazip kambulelebenon yangören kagetka Buña keu kusum engiyök. ¹⁴ Anda takis ofis ongitmamgö aiga mianjören azi qetñi Liwai Alfiusgö nahönñi tariga eka jii mörök, “Gi mönö nöngö andöne kanon.” Mewö jiiga möta wahöta takis nup mosöta Jisösgö andöne anök.

¹⁵ Anda Liwaigö mire anda nene nembra tatkeri, nalö mianjören takis meme azi tilipqilipñinambuk aka sinjisondok azi gwötpukñan kaba Jisös aka

yanğö gwarekurupni yembuk tata nene mohokne neget. Gwötpuknan mönö Jisös wuatangöba malget. ¹⁶ Jisösnöñ takis meme tilipqilipñinambuk aka sinğisöndok ambazip tosatñi yembuk tata nene negeri, mi Farisi (Köna keugö kapañkölköl) aka yeñgöreñ böhi tosatñan eka Jisösgö gwarekurupni kewö jim engiget, “Aek! Yanjön mönö wuanöngöra takis meme tilipqilipñinambuk aka sinğisöndok ambazip yembuk tata nene neza? Mi qahö dop kölja.”

¹⁷ Mewö jim engigetka Jisösnöñ likepni kewö jii mötket, “Sile unditundit ambazipnöñ doktagöra qahö ak engimakzapmö, kawöl ambazipnöñ doktagöreñ anakze. Nöñön sinğisöndok ambazip eñgoholmamgöra kaba maljalmö, ambazip nanñinanğö mötketka solanñi akzei, i qahö.” Mewö.

Nene sinği malmalgö keunji

Mat 9.14-17; Luk 5.33-39

¹⁸ Nalö mianğöreñ Jongöreñ gwarekurupni aka Farisi (Köna keugö kapañkölköl) yeñön nene sinği malgetka tosatñan Jisösgöreñ kaba kewö qesiget, “Jon O-melun azigö gwarekurupni neñön Anutugöra nene sinği malahakzin. Farisi (Köna keugö kapañkölköl) yeñgö gwarekurupñinan mewöñanök aka malje. Nangi gwarekurupkan mönö wuanöngöra Anutugöra sinği qahö malje?”

¹⁹ Mewö qesigetka kewö melenök, “Ölña! Nini wani nalönöñ nene sinği malakzin? Ambi meme nalöñe azigö andöurupñan könöpni algetka ambigö sepkitipurupñan yuai mi tökömakze me qahö? Nöñön nani gwarekurupni yeñgö azi buñaya aka yeñgö sutñine köisirik tatzal. Tatpiga yeñön mianğöra aijölöñ söñgaiba tata sinği malbingö

osimakze. ²⁰ Osimakzemö, Anutunöŋ noaŋgiri kömumbiga yeŋön mönö nalö mianğöreŋ ölop siŋgi malakŋe.

²¹ (Inini malmal walŋi aka sösöŋgai Buŋa dölökŋi mi mindirim etkibingö osime. Mianğö keu pasetŋi mi kewö jibi mötket.) Löŋgölöŋgöt walŋi jurariga kunŋan opo dölökŋi qahö sanğonŋsanğonŋi mitiba mianğön opo su jöhanŋi qahö uhum memba umğöreŋğomakza. Mewö akawak ewö, opo su jöhanŋi dölökŋan mönö waziba löŋgölöŋgöt walŋi öröiga kunbuk tiŋgiriga kinimŋan qariba böliqölibapuk. ²² Mewöŋanök kunŋan wain o dölökŋi mi jobö me toru walŋi lama silenŋan memeni mianğöreŋ qahö kusuiga gemakza. Mewö akawak ewö, wain o dölökŋan mönö qariba toru qesiŋniga jula mokoiga gölmenöŋ eta sohoiga toruŋan böliqölibepuk. Mianğöra wain o dölökŋi mi toru dölökŋeyök mokoin geiga dop kölma. (Mewöŋanök o ölopŋi mi gina gisagisahöŋe qahö umakzin. Mewö ubinak ewö, mianğön mönö jula kisipisirik eriga nempa kawöl neŋgöhöbapuk. Mewö akapuköra o ölopŋi mi gina ölopŋe umakzin. Inini mewöyök malmal walŋi aka Ölöwak Buŋa dölökŋi mi mindirim etkibingö osime.) Mewö.”

Jisösnöŋ Sabat kendongö Kembuŋi akza.

Mat 12.1-8; Luk 6.1-5

²³* Mianğö andöŋe Sabat kendon kunöŋ Jisösnöŋ wit padi nup köröŋi ketanŋi kutuba anök. Aniga gwarekurupŋan wösöŋini enğuiga wit ölni mohot mohot könahiba böröŋinan misiba neget. ²⁴ Mewö negeranğöra Farisi (Köna keugö kapanğölköl)

---

* **2:23:** Dut 23.25

tosatŋan Jisös kewö jiget mörök, “Mötnöŋ, yeŋön mönö wuanöŋgöra Sabat kendongö nup meme songöŋi oŋgitze?”

²⁵ *Mewö jigetka kewö meleşnök, “Kiŋ Deiwidnöŋ yarö aziurupŋi yembuk liliköba wösöŋini eŋguiga nenegöra osiba yuia akeri, mi lök nalö kunöŋ oyöŋget me qahö? ²⁶ *Yaŋön mönö Anutugö opo seri jikenöŋ öŋgöba beret kömbukŋi Anutugö jemesoholŋe altanöŋ alget tariga ösumŋan walöŋniga qekögeri, mi mönö memba neyök. Beret kömbukŋi mosötmosötŋi mi jike nup galöm yeŋönök nezema. Tosatŋan mi nembepuköra songo ahöiga töndup neyök. Nemba aziurupŋi tok eŋgiiga mohotŋe neget. Nalö miangöreŋ azi qetŋi Abiatar yaŋön jike nup galöm bohonŋangö nup memba malök.”

²⁷ Mewö jiba kewö jii mötket, “Anutunöŋ Sabat kendon mi ambazip ölöwakŋegöra ali ahöza. Mia ambazipnöŋ laŋ jim kutumegöra aka qahö. ²⁸ Mewö aiga Suep gölmegö azi ölnan mönö Sabat kendongö Kembuŋi mewöyök akza.”

3

Jisösnöŋ azi böröŋi sösöröŋgöŋi mem ölöwahök.

Mat 12.9-14; Luk 6.6-11

¹ Jisösnöŋ kunbuk köuluk mire öŋgöiga miangöreŋ azi böröŋi sosoholiŋi kun tarök.

² Miangöreŋ azi böröŋi sosoholiŋi kun tarök. Ambazipnöŋ Jisös keu jakeŋe al waŋgibingöra “Azi mi Sabat kendonöŋ möhamgöma me qahö?” jiba Jisös je galöm memba tatket. ³ Megetka Jisösnöŋ

* 2:25: 1 Sml 21.1-6 * 2:26: Lew 24.9

azi böröŋi sosoholiŋi mi kewö jii mörök, “Mönö wahöta jenine kinöŋ.” ⁴ Mewö jiba kewö jii mötket, “Köna keu wuatangöba Sabat kendonöŋ yuai ölöŋi me bölöŋi akin? Ölöŋ kungö bohonŋi jöhöbin me mosöringa kömuma? Wanat kun meinga dop kölma?” Mewö jii möta göröŋ alget.

⁵ Keuŋini göröŋ tatketka lilingöm purik engehi uruŋinan köhöikŋi gwözöŋnöhanöra wösöbirik aka kukjejenöŋ engehök. Mewö engeka azi miangö jiyök, “Gi mönö börögi qötöteinöŋ.” Mewö jiiga böröŋi qötöteiba kunbuk ölöwahök. ⁶ Ölöwahiga Farisi (Köna keugö kapankölköl) yeŋön yaigep anda miangöreŋök premiö Herodkö pati alaurup yembuk totoko ala “Jisös denöwö qein kömuma?” jiba keu nup meget. Mewö.

Jisösnöŋ kawöl ambazip mem ölöwak engyiyök.

⁷ Mewö megetka Jisösnöŋ gwarekurupŋi enguanŋita o anŋö jitŋe anget. Angetka Not prowins qetŋi Galili miangöreŋök ambazip kambulelembe yeŋön könaŋe wuatangöba anget. Judia prowins miangöreŋök mewöyök yangöreŋ kaget. ⁸ Siti bohonŋi qetŋi Jerusalem, Saut prowins qetŋi Aidumia aka Jordan o likepneyök Wehön Kotkotŋe yeŋön aka Wehön Gegene görökenök taon qetŋiri Taiö aka Saidon liliköba maljei, yeŋön mohok kambulelemenöŋ öröba kaget. Jisösnöŋ anŋöletot ketanŋi ketanŋi memba malöhi, miangö buzupŋi möta mindiqindiriba kaŋgotket. ⁹ *Mewö kaŋgota utal waŋgibepuköra Jisösnöŋ gwarekurupŋi kewö jii mötket,

---

* **3:9:** Mak 4.1; Luk 5.1-3

“Ölököm ningibepuköra injini mönö wanje kun miwikñaiba nõngöra dowe alget tarök.” ¹⁰ Mewö jii möta ambazip sehisehiji mem ölöwak engiba malök. Miangöra qemjem-mamjen aka sile lölömböröñinambuk pakpak yeñon sileñe misiribingöra liliköba gwötpuk aum metala utal wanjiget. ¹¹ Ömeñi ömeñi yeñon Jisös eka jemesoholje gölmenöñ geba kewö qetket, “Gi Anutugö Nahönñi akzan!”

¹² Mewö qetketka Jisösnöñ qetal engiba könöñamñan aukñe asuhubapuköra sonjo köhöikñi al engiyök. Mewö.

Jisösnöñ gwarekurupñi möwölöhöm engiyök.

Mat 10.1-4; Luk 6.12-16

¹³ Könanjep Jisösnöñ kundunje öngöba miangören nanñi sihimñangö dop azi engoholiga yangören kaget. ¹⁴ Kagetka azi 12 mi yambuk malmegöra al engiba Buña keunji jim sehimegöra melaim engiyök. ¹⁵ Melaim engiba ömewöröme közöl engimegö kukösumñi engiyök.

¹⁶ Mewö aka azi 12 ki kewö al engiyök: Pitö, Jisösnöñ qet mi Saimon wanjiyök. ¹⁷ Jeims aka munñi Jon, iwinjiri qetñi Zebedi. Jisösnöñ yetkö qetñiri kun Boanerges qerök. Mi nanine keunöñ Pöndandañgö Nahönyahötñi. ¹⁸ Andru, Filip, Bartolomyu, Matyu, Tomas, Jeims Alfiusgö nahönñi, Tadius, Saimon Zelot-politik azia* ¹⁹ aka Judas Iskariot. Kariot azi mianön könanjen Jisös mamalolo mem wanjiyök. Mewö.

---

* **3:18:** Nasönöl pati zelot yeñon Rom gawman tuarenjoñ aka nanjine kinkin memingöra tuaköpek memba malget.

*Jisösnöŋ öme yeŋgö kukösumŋini oŋgita qei etza.
Mat 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10*

²⁰ Jisösnöŋ mi al eŋgiba kunduneyök eta nanŋi miriŋe kayök. Mire kaiga ambazip kambu ketanŋi kunbuk kaŋgota tokogetka mönö miangöra tosolomŋi yembuk nene nemingö osiget. ²¹ Osigetka sepkitipurupŋan mi möta “Uruŋi lök sohoza!” jiget. Jiba geba waŋgitpingöra anget.

²² *Angetka Köna keugö böhi Jerusalemök kageri, yeŋön jiget, “Satangö Katakömulatnöŋ mönö uruŋe geiga malja. Yaŋön öme yeŋgö kembuŋinaŋgö ösumnöŋ ömewöröme eŋguataŋgömakza.”

²³ Mewö jigerangöra Jisösnöŋ eŋgoholi kagetka dopkeunöŋ kewö jii mötket, “Satanöŋ mönö denöwö alaŋi Satan kun wuatangöbawak? ²⁴ Kantri kungö galömurupŋinan sutŋine aŋgururuk aka julme ewö yeŋön mönö galömkölköl nupŋini memba kinbingö osime. ²⁵ Mewöyök miri kungö könagesö yeŋön sutŋine aŋgururuk aka julme ewö, mönö galömkölköl nupŋini memba kinbingö osime. ²⁶ Mewöyök Satangö könagesö yeŋön sutŋine aŋgururuk aka tuarenjoŋ ak aŋgubeak ewö, galömkölkölŋinaŋgö ösumŋan eriga bemtohoŋinan mönö qahöwakŋangö akza.

²⁷ Kunŋan azi köhöikŋangö köna böröŋi mutuk qahö jöhöma ewö, yaŋön mönö miriŋe öngöba qezanŋa sukinapŋi memangö osima. Mutuk i jöhöi tarigun mönö ölop miriŋeyök öröyuainŋi pakpak waŋgita memba anma. (Miangö dop

---

* **3:22:** Mat 9.34; 10.25

nöñön mewöyök Satan jöhöba andöñe ömenji enjuatañgömakzal.”) Mewö.

Singisöndok mosötmosötñi qahö

²⁸ Nöñön keu ölnji kun kewö jibi mötme, “Ambazip ketañ moröñi singisöndok ahakzei, mi Anutunöñ mosörakza. Lömbötñambuk me awamñi mepaqepaik akeak mönö mi Anutunöñ sanjon enjima. ²⁹ *Sanjon enjimapmö, Kunñan Uña Töröñi ilita mepaikömawi, mianjö singisöndokñi Anutunöñ mönö nalö kunöñ qahö mosötma. Saumbañ! Singisöndok mianön mönö qakñe öngöiga nalö teteköñi qahö Anutugö jeñe keñambuk malma.” Mewö jiyök. ³⁰ “Ömenöñ uruñe geyöhawa malja,” Jigerañgöra aka mewö kusum enjijök. Mewö.

Jisösgö nam-munurupñi.

Mat 12.46-50; Luk 8.19-21

³¹ Mewö eraum mötketka nam-munñan kaba yaigep kinda yeñgöreñ etmapkö keu alget yañgöreñ anök. ³² Aniga ambazip kambu yeñön liliköm wañgiba tata kewö jiget mörök, “Mötnöñ! Göhö nam-mungan mönö yaigep kinda göhöra qesize.”

³³ Jigetka melenða kewö jii mötket, “Nöngö namni mi dañön aka munurupni dañön?”

³⁴ Jisösnöñ mewö jiba ambazip liliköm wañgiba tatkeri, i uba engeka kewö jiyök, “Eket nöngö namni aka munurupni mönö ki. ³⁵ Anutugöreñ jitsihitñi tem kölahakzei, mienön mönö nöngö namni aka nen-munurupni akze.” Mewö.

---

* 3:29: Luk 12.10

4

Qesin gilgil azigö dopkeu
Mat 13.1-9; Luk 8.4-8

¹ *Jisösnöŋ kunbuk o anğö jitŋe geba könahiba kusum enğiyök. Kusum enğiiga ambazip kambulelemenöŋ yangören anda tokogetka waŋgenöŋ öngöba o anğö qakŋe anda tarök. Tariga ambazip pakpak yeŋön anğö göraŋe saknöŋ tokoget. ² Mewö tokogetka dopkeu gwötpuk jiba kusum enğiyök. Kusum enğiba kewö jiyök.

³ “Mötket! Azi kunŋan nene kötni qesin gilmangöra nupnöŋ anök. ⁴ Anda qesin giliga kötni tosatŋan köna jitŋe geba kölget. Geba kölgetka (warawen) neiŋi neiŋi kaŋgota mi nem teköget. ⁵ Kötni tosatŋan köt jamönjiŋnöŋ geba kölget. Geba köla miangören gölme gwötpuk qahö miwikŋaiget. Gölme dutŋi qahö ahöyöhangöra korapŋi zilaŋ kotket. ⁶ Kotketmö, wehönöŋ kota enguba jem kutum enğiiga jalöŋini qahöpköra soholiba gororoŋgöget. ⁷ Kötni tosatŋan siriuret wahinambuknöŋ miangören geba kölget. Geba kölgetka mienön kota qem turugetka böbölohot mem enğiget. Mewö aka ölni qahö kuŋguget. ⁸ Kötni tosatŋan gölme ölöpŋe geba kölget. Geba köla korapŋini jula wahöta ipŋinangö ölni ölöpŋi asuhuget. Tosatŋan kötnini 30, Tosatŋan kötnini 60, tosatŋan 100 miangö dop ahum sehiget.” ⁹ Mewö jiba jim teköyök, “Kunŋan urukezapŋambuk malja ewö, yaŋön mönö dopkeu ki kezap ala möt kutuma.” Mewö.

---

* **4:1:** Luk 5.1-3

Jisösnöŋ wanigöra dopkeu jiyök.

Mat 13.10-17; Luk 8.9-10

¹⁰ Kambu ketani yeŋön denŋa angetka Jisösnöŋ nanŋök tarök. Nanŋök tariga gwarekurupŋi 12 aka tosatŋi liliköm wanŋigeri, mi mohotŋe dopkeu kienŋö könaŋinanŋöra qesim wanŋiget. ¹¹ Qesim wanŋigetka kewö melenŋa jiyök, “Anutugö bemtohoŋe anŋota malbingö keu tölapŋi mi enŋöra aukŋe jibi möt kutuzemö, yaigep maljei, yeŋgöra mi pakpak mönö dopkeunöhök asuhumakza. ¹² *Mewö asuhuiga

‘Nanŋini jeŋinan yuai ekagun könaŋi töndup qahö möt kutume.

Nanŋini Kezapŋinan keu törörök mötagun könaŋi töndup qahö möt asarime.

Mi möt asaribeak ewö, mönö ölop uruŋini melenŋetka Anutunöŋ siŋgisöndokŋini mosötpawak.’ ”

Jisösnöŋ dopkeugö könaŋi jiyök.

Mat 13.18-23; Luk 8.11-15

¹³ Jisösnöŋ toroqeba kewö jii mötket, “Dopkeu miangö könaŋi kewö. Mi kude möt asarize ewö, dopkeu tosatŋi pakpak jimami, mi mönö denöwö möt asaribeak? ¹⁴ Dop Keu miangö könaŋi kewö: Qesiŋgil azinöŋ Buŋa keu qesiŋda gilja. ¹⁵ Nene kötŋi köna jitŋe geba kölgeri, mi kewö: Buŋa keu qesiŋ gilgetka ambazip uruŋine gezapmö, mi mötketka Satanöŋ miangöreŋök kaba keu uruŋine qesiŋget geyöhi, mi qeköba enŋuanŋgirakza. ¹⁶ Nene Kötŋi qesiŋniga köt jamönjiŋnöŋ geba kölgeri, mi mewöyök ambazip söpsöpŋi kun. Yeŋön

---

* **4:12:** Ais 6.9-10

Buṇa keu möta mianḡöreṇök sösöṅgai qakṇe möt anḡön kölakze. ¹⁷ Mewö ahakzemö, uruṇine jalöṇi qahö ahöm enḡimapmö, nalö töröptökṇi miyök kin köhöiba malme. Buṇa keugöra aka kahasililiṇ me sesewerowero asuhuiga nalö mianḡöreṇök mönö tala enḡuma. ¹⁸ Nene köṭṇi qesiṇniga siriuret wahinambuknöṇ geba kölgeri, mi kewö: Yeṇön Buṇa keu mötketka uruṇine geza. ¹⁹ Gezapmö, gölmenöṇ malmalgö waimanjatṇi aka moneṇ inap memegö urukönöpṇi ahuba lömbörim enḡimakzal. Qetbuṇaṇinambuk akingö köpösöṅgögetka sihim kömbönaṇi bölöṇi tosatṇan mewöyök uruṇine dumgöba Buṇa keu böbölohot mem waṇgize. Mewö aiga öḷṇini qahö gilipitṇi (ambetakṇi) akṇe. ²⁰ Nene köṭṇi gölme ölöṇṇe qesiṇniga geba kölgeri, mi ambazip kewöṇi: Yeṇön Buṇa keu kezap ala möta möt anḡön köla pöndaṇ kinda öḷṇini miwikṇaimakze. Tosatṇan keu jit mohoknöhök köṭṇi 30 miwikṇaimakze. Tosatṇan öḷṇini 60, tosatṇan keu köt mohot mohot miḡöṅö öḷṇini 100 mem sehiba miwikṇaimakze.” Mewö.

Lampe mi asakṇi neṇḡimapköra ahöza.

Luk 8.16-18

²¹ *Jisösnöṇ keu kun kewö jiyök, “Kunṇan lambe me kiwa memba ohotiriba kimbut me dum bapṇe alma me qahö? Mi waniṇe alma? Mi mönö mianḡö dum tatatnöṇ aukṇe alma. ²² *Mewöṇanök yuai kun asambötket ahözawi, mi mönö aukṇe asuhum tiṇḡitmapköra ahöza. Yuai kun köl tu-ruget ahözawi, mi mönö lulunḡet kötulmapköra aka

* **4:21:** Mat 5.15; Luk 11.33   * **4:22:** Mat 10.26; Luk 12.2

ahöza. ²³ Kunŋan urukezapŋambuk malja ewö, yaŋön mönö dopkeu ki kezap ala möt kutuma.” Mewö.

Denöwö diwelopmen ahuza?

²⁴ *Jisösnöŋ keu kewö jii mötket, “Keu mötzei, mi mönö möt aŋgön köla urukönimŋine ala köl guliba malme! (Mewö malgetka uruŋini diŋgiiga mötmötŋinan qariiga möt kömume.) Inini tosatŋi yeŋgö keuŋini kewöta jim tekömei, Anutunöŋ mönö jimkutukutuŋini mohot miangö dop nanŋini keuŋini kewöta jim teköma. Dop mi mönö oŋgita likepŋi melen eŋgima. ²⁵ *Miangö könaŋi kewö: Kunŋan mötkutukutuŋambuk maljawi, Anutunöŋ mönö mi toroqem waŋgiiga malmappmö, kunŋan mötkutukutuŋi qahö maljawi, Anutunöŋ mönö mötmötŋi moröŋi ahözawi, mi mewöyök qeköba waŋgitma. Mewö.

Buŋa keu kötŋi mi korapŋambuk.

²⁶ Jisösnöŋ dopkeu kun kewö jiyök, “Anutugöreŋ bemtohoŋi mi kiangö dop: Azi kunŋan nuwe anda nene kötŋi qesiŋda gilma. ²⁷ Qesiŋda gila anda suŋgem silim ahöba wahöta ahöba wahöriŋa nene kötŋaŋgö korapŋi jula korakze. Denöwö jula korakzei, mi nanŋak qahö möt kutuza. ²⁸ Gölmenöŋ nanŋök nam köli ölni asuhumakza: Mutuk ipŋi, könaŋgep ölni aka miangö andöŋe ölnaŋgö kötŋi mi körek asuhuba qarim teköme. ²⁹ *Ölni qarim teköba öliiga ölni memegö nalöŋi aiga welenqequeurupŋi melaim

* **4:24:** Mat 7.2; Luk 6.38

* **4:25:** Mat 13.12; 25.29; Luk 19.26

* **4:29:** Joel 3.13

enjiiga souñini kapenkapenğöñi jitñinambuk memba ölni membिंगöra nupñe anme.” Mewö.

Nejon kötñanğö dopkeu

Mat 13.31-32, 34; Luk 13.18-19

³⁰ Jisösnöñ dopkeu kun kewö jiyök, “Anutugö bemtohoñi mi wanatpuk dop albinak me wanat söpsöp keu jiba jim asaribinak? ³¹ Mi nejon kötñanğö dop kewö akza: Kötñi mi morö közözömnï. Mi gölmegö nene köt pakpak miengö eretñini akza. Mewö aiga nup gölmenöñ esize. ³² Esizemö, jula wahöta yöha pakpak enğonğita qariba böröñi ketanji gili anje. Mewö gili angetka könakembagö neiñi neiñi mienjön aipñini miangö aumñe alakze.” Mewö.

Jisösnöñ dopkeu gwötpuk jiyök.

³³ Jisösnöñ dopkeu mewöñi mewöñi mi gwötpuk jiba mala Buña keu jiiga mötket. Möt kutugeranğö dop mi jiiga möta malget. ³⁴ Nalö dopkeuñi pakpak mi dopkeunöñ jiba malök. Keuñi kun öne kude jiyökmö, gwarekurupñi yembuk nanñinök malgetka keu pakpak miengö könanñini mi jim asarim enğiba malök. Mewö.

Jisösnöñ jiiga raidimbom göröñ qeyök.

Mat 8.23-27; Luk 8.22-25

³⁵ Wehön miangörenj mare aiga Jisösnöñ gwarekurupñi kewö jii mötket, “Mönö mosöta anğö kutuba likepñe angotpin.” ³⁶ Mewö jiiga ambazip kambu enğömosöta Jisös wanğigetka wanğenöñ tari anget. Wanğe tosatñi mi mewöyök yembuk awatanj anget. ³⁷ Angetka raidimbom ketanjan ömtöröp (töröpñanök) giliga sirinöñ

wanje uruŋe gegetka wanje numbunje qemamgö ahök. ³⁸ Mewö aiga Jisösnöŋ wanje teteköŋe tata qömböŋnöŋ nariba gaun ahöyök. Gaun ahöiga gwarekurupŋan anda möndöba jiget, “Hei böhi! Nini aŋgönöŋ ayuhubingöra akzin. Miangö waimanjatŋi kun mötzan me qahö?”

³⁹ Mewö jigetka imbiŋi möta luhut aka siri kewö jim qetal etkiyök, “Mönö bököba öne ahönöŋ!” Mewö jiiga luhutnöŋ döngöiga sirinöŋ nöŋ qeba ahöyök. ⁴⁰ Mewö aka kewö jim engiyök, “Inini mönö wuanöŋgöra keŋgöt mötmöt azia akze? Denöwögöra aka Anutu qahö möt narize? Sömbuŋini mönö öne mötze.”

⁴¹ Jiiga awöwöliba qem sömbuŋini möta eraum mötket, “Yei, azi kia mönö denöwöŋan malja? Yaŋön mönö luhut aka köwet jim kutum etkiiga jitŋi tem köljahot?” Mewö.

5

Ömenöŋ bau uruŋine gegetka azinöŋ ölöwahot.

Mat 8.28-34; Luk 8.26-39

¹ Mewö asuhuiga aŋgö kutuba likepŋe Gerasin yeŋgö gölmenöŋ aŋgotket. ² Aŋgota körökŋe öngögetka Jisösnöŋ wanje mosöriŋa miangöreŋök azi ömeŋambuk kun mi qaksirinöhök kaba kinda Jisös miwikŋaiyök. ³ Azi mi qaksirinöŋ mala qamöt köteŋi esiba urorohoget ahögeraŋgöreŋ ahöm malök. Azi köreŋön könaböröŋi tapep (muŋgamuŋga) kösönöŋ jöhöbingö osiba malget. ⁴ Indimŋi gwötpuk könaŋi tapep kösönöŋ jöhöba börötakŋi qeba malgetmö, börö takŋi kusula köna kösöŋi titikutuba maliga köreŋan i galöm

köl osiget. ⁵ Osiba sun gem asak dop sundan qaksirigö köt köteḥnönḥ me kundunḥ lanḥlan ahöba malök. Mewö mala silata qeta silenḥ kötnönḥ qem kutumutuba malök.

⁶ Jisösnönḥ tikep kaiga eka ösumḥan kaba gölmenönḥ kösutḥne geba simin kölök. ⁷⁻⁸ Simin köliga Jisösnönḥ ömeḥni mi kewö jim waḥgimangöra ahök, “Öme bölönḥ! Gi mönö azi ki mosöta anönḥ!” Mewö jimangöra aiga qet bölöbölö ketanḥi qeta jiyök, “Aek! Gi Jisös, Anutu öḥgöḥgöḥanḥgö Nahönḥni akzan. Gi denöwö ak niḥgimangöra kazan? Nönön Anutugö jemesoholḥe ulet gihizal: Gi keu jöhöba jöjöpaḥ keunönḥ jim köhöiba mönö sihimbölö könöḥpaḥmbuk kude ak niḥginönḥ.”

⁹ Mewö jiiga kewö qesiyök, “Gi qetki niḥi?” Qesi-iga jiget, “Nini gwötpuk maljinangöra qetnini Lijön jizin.” Mi nanine keunönḥ Kerök kambu ketanḥi.

¹⁰ Mewö jiba kapaḥ köla kewö ulet waḥgiget, “Gi neḥguataḥḥgöbanak, mewö mönö gölme kianḥgöreḥök kude melaim neḥgiman.”

¹¹ Kösutḥine kundunḥi marömḥne miangöreḥ bau kambu ketanḥi kun gwözözak urunḥe kulunḥa malget. ¹² Miangöra ömenönḥ kewö jiba Jisös ulet waḥgiget, “Göḥön melaim neḥginönḥga nini ölop bau miengö urunḥine gebin.” ¹³ Jigetka “Mönö anda geget,” jiba jim kutum eḥgiiga azi urunḥeyök kota anda bau urunḥine geget. Gegetka miangöreḥök bau kambu 2000 miangö dop mi mönö luhuba nembönembönönḥ anda jororönḥgöba o anḥgönönḥ geba nemulahöba kömuget.

¹⁴ Kömugetka bau galöm yeḥön ölonḥ unjurata taon aka miri morömorö miangöreḥ anda

keu buzupni jiget. Jiget mötketka ambazip sesegilgil yenön yuai asuhuyöhi, mi ekingöra kaget. ¹⁵ Kaba Jisösgörej kaŋgota eketka azi öme kambuŋambuknön malöhañön mönö opo sileötani törörök jöhöba tata uruñi amöriiga imbi mötmötñi pakpak asuhuiga eka awöwöliget. ¹⁶ Kingetka bau mi denöwö geba kömugeri aka azi ömeŋambuk yaŋgöreñ yuai asuhuyöhi, mi ekerañön kösohot yahöt mi jiget mötket.

¹⁷ Möta kinda Jisösnön mindimindiri sel gölmeñini mosöta anmapkö ulet waŋgiget.

¹⁸ Ulet waŋgigetka mosöta waŋgenön öngömangöra ahiga azi ömeŋambuk malöhañön kaba Jisösbuk mohotñe anda malmamgöra qesiyök.”

¹⁹ Qesiyökmö, Jisösnön qetal waŋgiba kewö jii mörök, “Gi mönö mirige anda tinitosolomurupki eŋgeka Kembunön aŋgöletot ketani aka ak-kömum gihiyöhi, mi aŋgö kösohotñi jinönga mötme.”

²⁰ Mewö jiiga mosöta anda Jisösnön aŋgöletot ketani ketani ak waŋgiyöhi, mi aŋgö keuñi könahiba Ten-taon distrik uruñe jim sehiiga köreñjan welipköget. Mewö.

Jairusnön böratñangöra Jisös köuluköyök.

Mat 9.18-26; Luk 8.40-56

²¹ Jisösnön waŋgenön öngöba lilingöba aŋgö kutuba likepñe kaiga ambazip kambu gwötpukñan yaŋgöreñ kaba tokogetka aŋgö jitñe kinget.

²² Kingetka köuluk mirigö keu galöm kun qetñi Jairus yañön kaba Jisös eka wösöñe geba simin köl waŋgiyök. ²³ Simin köl waŋgiba kapan köla köuluköba kewö jiyök, “Böratni moröñan mönö

kömumangö akza. Mönö kaba börögi qakne alnönğa ölöwaka toroqeba malma.”

²⁴ Mewö jiba Jisös wangiriga mohotne anohotka ambazip kambulelembe yeñön andönjire anda ölöqölököba liliköm etkiba anget. Mewö.

Kawöl ambi kunöñ Jisösgö malukuñi misiriyök.

²⁵ Angetka miangören sutñine ambi kun malök. Yañön (yara) yambu 12:gö dop köiñnön ehiga nalö dop kawöl yöhöiga malök. ²⁶ Mewö mala sihimbölö gwötpuk möriga sile galöm gwötpukñan yañgö nup megetka baukbauk kun kude miwikñaiba malök. Yañön sile galöm ambazip yeñgö töwanjanğöra moneñ inapñi körek gila malökmö, kawölñi mi-añön mönö mem bölim wanggiiga malök. ²⁷⁻²⁸ Mewö mala Jisösgö buzupñi möta kewö jiyök, “Nönön i os-eimangö möt lömböriba malukuñeyök borom kun misiribileñak ewö, mönö ölop ölöwakñam.” Mewö jiba ambazip kambu sutñine Jisösgö andöñe anda malukuñe misiriyök.

²⁹ Misiriiga sepñi miangörenök jöpköiga qemjem-mamjenñan qahöwahiga silenñan ölöwahiga mörök. ³⁰ Ölöwahiga Jisösnön miangöreök ösumñi kun kutuba anöhi mi möta ambazip kambu sutñine lilingöba jiyök, “Dañön malukuni misiriza?”

³¹ Mewö jiiga gwarekurupñan kewö jiget mörök, “Ambazip kambunön ölököba liliköm gihiba go-seize. Mi eka denöwö ‘Dañön nömisiriza?’ jizan?”

³² Mewö jigetmö, Jisösnön kunbuk “Dañön mi akza?” jiba mi miwikñaimangöra lilingöba uba engehök. ³³ Engehiga ambi silene angöletot asuhuyöhi, yañön mi möta miangöra kenğötñi

möta jönömni unduiga kaba Jisösgö wösöne geba simin köla könani pakpak jiiga mörök. ³⁴ Jisösnöñ mi möta kewö jii mörök, “Böratni, mötnaripkan mönö mem ölöwak gihiza. Qemjem-mamjenan mönö qahöwahiga ölop urubönjönñ anman.” Mewö.

Jisösnöñ Jairusgö böratni mem guliyök.

³⁵ Keu mewö jiba kiniga köuluk mirigö keu galömñangö mireyök kunñan welen kaba Jairusgöra jiyök, “Böratki kömuza! Mianğöra böhigö qakñe lömböt toroqeba kude alman.”

³⁶ Jiiga Jisösnöñ keu mianğö nönöñgan aka köuluk mirigö keu galömni kewö jii mörök, “Keñgötki kude mötnöñ! Mönö ni möt narim niñginöñ.” ³⁷ Mewö jiba ambazip tosatni enğömosöta Pitö, Jeims aka Jeimsgö munñi Jon miyök enğuanğiri i wuatangöba anget. ³⁸ Anda köuluk mirigö keu galömñangö mire angotketka ambazip kambu göju megetka enğehök. Gwötpukñan jinğen köla köhöikñanök sahöta amburereñ meget. ³⁹ Enğeka mire öngöba kewö jii mötket, “Inini mönö wuanöngöra göju memba sahötze? Morö mianñon qahö kömuzapmö, gaunök ahöza.”

⁴⁰ Mewö jii mötket gönahit ewö aiga gön köl wanğigetmö, yanñon i körek enğuatangöba morögö iwinamni aka tosatni yambuk malgeri, miyök enğuanğiriga morönöñ ahöyöhanğoreñ öngöget. ⁴¹ Öngögetka börat mi böröñe memba yanğöra jiyök, “Talita kum.” Mi nanine keunöñ Ambi moröñi, ni göhöra jizal: Mönö wahötnöñ!

⁴² Mewö jiiga ambi (yara) yambuñi 12 mianñon mönö mianğoreñök wahöta kinda anda kayök.

Mewö aiga eka kesötņini yöhözömgöba welipköget.
⁴³ Welipkögetka miangö buzupņi kun jiget
 mötpepekö jiba soņgo köhöikņi al enģiyök. Al enģiba
 ambi moröņi numbu nene waņgiget nemapkö
 jiyök. Mewö.

6

Nazaret yeņön Jisös andö qeget.

Mat 13.53-58; Luk 4.16-30

¹ Mi asuhuiga Jisösnöņ Jairusgö miri gölme
 mosoriga gwarekurupņan wuatangöba yambuk
 anda Jisösgö malqarip taonön anģotket. ² Sabat
 kendonöņ kaiga köuluk mire öņgöba Buņa keu
 könahiba kusum enģiyök. Kusum enģiiga möta
 ambazip gwötpukņan auruba welipköba kewö
 jiget, “Yei, kezapjupjup! Yuai pakpak ki mönö
 denikeyök möta jiza? Mötkutukutuņi mi mönö
 daņön kusum waņgiiga jiza? Aka anģoletot
 kukösumņinambuk mewöņi mi mönö daņön inahöi
 böröņan meiga asuhuze? ³ Azi ki mönö miri
 kianģö mitimqeqe azia. Mariagö nahönņi aka
 Jeims, Josef, Juda aka Saimon yeņgö datņina.
 Nenurupņan mönö sutnine ki malje.” Nazaret
 yeņön mewö jigetka uruņinan böliiga miangören
 qaköget.

⁴ *Qakögetka Jisösnöņ kewö jii mötket, “Keza-
 pqetok azigö sepkitip aka tinitosolomurupņan
 mönö nanņi taonöņ jijiwilit ak waņgimakzemö,
 miri tosatņi miangören mewö qahö.

⁵ Mewö akeranģöra Jisösnöņ kawöl ambazip
 mohot mohot böröņi qakņine ala mem ölöwak

---

* **6:4:** Jon 4.44

engiyökmö, aᅅgöletot kukösumᅅinambuk tosatᅅi memamgö osiyök. ⁶ Mewö ahiga mötnaripᅅinan qahö asuhuiga yangiseᅅinaᅅgöra aka auruyök. Auruba Nazaret mosöta kösutᅅe miriᅅi miriᅅi liliköba Buᅅa keu kusum eᅅgiba malök. Mewö.

*Jisösnöᅅ gwarekurupᅅi 12 melaim eᅅgiyök.
Mat 10.5-15; Luk 9.1-6*

⁷ Jisösnöᅅ gwarekurupᅅi 12 mi eᅅgoholi kagetka könahiba yahöt yahöt pakpak melaim eᅅgiyök. Melaim eᅅgiba ömewöröme közöl eᅅgimegö kukösumᅅi eᅅgiyök. ⁸ *Mi eᅅgiba kewö jim kutum eᅅgiyök, “Köna anmeaᅅgöra öröpᅅini memba anme. Yuai tosatᅅi kun kude meme. Köna nalem qahö, gösö qahö me soujeᅅi mi irimuᅅgaᅅine kude jöhöme. ⁹ Köna esu ölop könaᅅine jöhöba maluku semönᅅi qahöpmö, mohot meme.” ¹⁰ Mewö jiba kewö jii mötket, “Anda miri denike denike aᅅgotmei, mönö miaᅅgöreᅅök mala nup memba taon mi mosöta köna anme. ¹¹ *Anda mala miri kunöᅅ aᅅgotketka qahö köl öröm eᅅgiba keuᅅini qahö mötketka nesampureᅅiᅅini mönö kewö jiba kondel eᅅgime, ‘Nini eᅅgö gölmenöᅅ kainga sölbuham köna tambönine mekötahözawi, mi mönö tim töᅅjöraringa nanᅅine liliᅅgöba gema.’ Mewö jigetka könaᅅamᅅini solanᅅi möt kutugetka ölop miri me taon mi mosöta toroᅅeba anme.”

¹² Mewö jiiga mosöta anda ambazip uruᅅini melenmegö Buᅅa keuᅅi jim sehiba malget. ¹³ *Mala öme gwötpuk eᅅguataᅅgöba kawöl

---

* **6:8:** Luk 10.4-11   * **6:11:** Apo 13.51   * **6:13:** Kemb 5.14

ambazip gwötpuk kelöknöŋ engömiriba mem ölöwak enjiget. Mewö.

Kiŋ Herodnöŋ kenğötŋi mörök.

Mat 14.1-12; Luk 9.7-9

14 *Jisösgö qetbuŋaŋan sehiba kiŋ Herodkö kezapŋe gei mörök. Ambazipnöŋ kewö jiget, “Jon o melun azinöŋ mönö kömupnöhök wahöta nupŋi meiga anğöletot kukösumŋinambuk asuhumakze.”

15 Mewö jigetmö, tosatŋan kewö jiget, “Mi mönö Elaija (Elia)” Tosatŋan toroqeba jiget, “Mi kezapqetok azi walŋi yeŋgöreŋök kun.”

16 Mewö jigetmö, kiŋ Herodnöŋ mi möta kewö jiyök, “Jon o melun azi nöŋön jibi jölŋi kutugeri, yaŋön mönö kömupnöhök wahöta malja.” Waimanjat möta Mewö jiyök.

Jongö jölŋi kutugetka kömuyök.

17 *Mi kewögöra jiyök: Herodnöŋ munŋi Filipkö anömŋi Herodias ölöŋ meiga Jon o melun azinöŋ kiŋ jim waŋgiiga opotöröp melaim enjiiga anda Jon memba jöhöba kösö mire al waŋgiget. 18 Jonöŋ Herodköra keu kewö jiyök: Gi qamböt ki memba mala Köna keu oŋgitzan.”

19 Mewö jiiga Herodiasnöŋ Jon kazik ak waŋgiba qeget kömumapkö mörökmö, miangö könaŋi kun qahö miwikŋaiyök. 20 Qahö miwikŋaiba Jonöŋ azi solanŋi aka sarakŋi töröŋi ahöhi, mi möta sel jöhöba kölközizip ak waŋgiba Jongöra kenğötŋi möta malök. Mewö mala Jongö jitŋeyök keu möröhi, mi uruŋi kuŋgugetka keu gwötpuköra uruyahöt ahök.

---

* **6:14:** Mat 16.14; Mak 8.28; Luk 9.19   * **6:17:** Luk 3.19-20

Mi töndup töndup Jongö keunji mötmamgö sihim mörök.

²¹ Mewö aiga Herodiasnön Jon qemamgö könäni qahö miwikñaiba maliga miangö nalöni ölopni kewö kam kunğuyök: Kiğö ahuahu nalönan kaiga közölömbuan ala jembon aka suahö galömurupni aka Galili prowinsgö jitnememe bohonni mi köl öröm, enğiiga kaba tatket. ²² Kaba tatketka Herodiasgö bōratnan miri miangö uruņe kaņgota danis aliga Herod aka yambuk tebol lilikōba tatkeri, yeņön miangö eksihimni gwōtpuk mötket. Mewö mötketka kiņnönj ambi seramgōra kewö jiyök, “Bōratni! Wani yuaigōra sihimgi mötzani, mi ölop qesinōnga tököm gihimam.” ²³ Mewö jiba keu mi jōjōpaņ keunōj jim köhöiba kewö jii mörök, “Wani yuaigōra qesim niņgimani, mi mönō ölop gihimam. Yuai mi me mi me prowins galöm kölakzali, mi tok ölop endenđa likepni kun gihibiga galömni akņan.”

²⁴ Mewö jii möta yaigep anda namni kewö qesim waņgiyök, “Namni, ni mönō Kiņnōj wani yuaiya niņgimapkōra qesimam?”

Mewö qesim waņgiiga kewö melenök, “Mönō jinōnga Jon O-melun azigö jölņi yandigetka nōrōpni memba kaba niņgiman.”

²⁵ Mewö melenniga miangōreņök miri uruņe kiņkiğōba kiğōreņ öngōba kewö qesiba jiyök, “Kewōni! Nōjōn sihimnan kewö mötzal: Gōjōn mönō jimkutunōnga Jon O-melun azigö jölņi yandiba nōrōpni memba kaba kōndenōj algetka mia döldöpki niņgiman.”

²⁶ Mewö jiiga kiğö uruņan kömbuhiiga wōsōbirik mörökmö, jōjōpaņ keuņan jōhöi ketaurupņan

mi mötketka yenğö jemesoholıne etpapuköra qequesıñı andö qemangö möt lömbörıba tököyök. ²⁷ Tököba miangörenök opotöröpñi kun melaıba jiyök, “Gi mönö anda Jongö jölñi yandıba nöröpñi memba kaman.” ²⁸ Mewö jıba melaiıga kösö miri gwaröñe anda jölñi yandıba nöröpñi memba kaba köndenöñ ala ambi seram mi wañgiıga namñi wañgiyök. ²⁹ Jongö gwarekurupñan miangö buzupñi möta anda qamötñi memba qaksirigö köt köteñnöñ ala löm kölget. Mewö asuhuyöhangöra kiñ Herodnöñ könañgep Jisösgöra jiyök, “Jonöñ mönö kömupñöhök gulıba wahöta malja.” Mewö.

Jisösnöñ azi 5000 nene gumohom enğiyök.

Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14

³⁰ Melai melai azi Aposol yenön Jisösgören kaba tokoba yuai memba ambazıp kusum enğigeri, miangö kösohotñi pakpak jıget mörök. ³¹ Jıget möriğa ambazıp totnöñ totnöñ qösösök kaba anda aketka silenini köñgañiıga nene nemingö nalö qahö ahöyök. Miangöra Jisösnöñ gwarekurupñi kewö jii mötket, “İñini mönö kaba gölme kötikñe naninök malbingöra anda borom kun luhut meme.” ³² Mewö jiiğa enğömosöta wañgenöñ öñgöba gölme kötikñi kungen nanñinök malbingöra anget.

³³ Angetka ambazıpñöñ mi eka gwötpukñan miangö buzupñi möta taon aka miri dop miengörenök gölme köna kiñkiñgöba mutuk anda miangören angotket. ³⁴ *Angotketka Jisösnöñ wañgenöhök eta ambazıp kambu ketañi enğehıga

---

* **6:34:** Jan 27.17; 1 Kiñ 22.17; 2 Hist 18.16; Eze 34.5; Mat 9.36

lama galömnini qahö tandök ilingösöŋ laŋ malgetka yeŋgöra wösöŋi mörök. Wösöŋi möta könahiba Buŋa keu könaŋi könaŋi kusum eŋgiyök. Mewö.

Jisösnöŋ azi 5000 nene gumohom eŋgiyök.

³⁵ Mewö aka maliga miri jeŋan teköba gemamgö ahiga gwarekurupŋan Jisösgöreŋ kaba kewö jiget, “Böhi! Nini gölme kötikŋi kiaŋgöreŋ malinga miri lök söŋaumamgö akza. ³⁶ Miaŋgöra gi ölop ambazip ki melaim eŋginöŋga miri aka koum dowe dowe tat anjei, miaŋgöreŋ anda numbu neneŋini söŋgörüŋi memba neget.

³⁷ Mewö jigetmö, kewö melen da jii mötket, “Eŋön mönö nanŋinak i nene gumohom eŋgime.” Mewö jiiga jiget, “Neŋön mönö denöwö akinto? Nup meme nalö 200:kö töwaŋi (Kina 1000,-) ahöza. Monen mia memba anda nene beret söŋgörüŋi memba gumohom eŋgibingöra jizan me?”

³⁸ Mewö qesim waŋgigetka jiyök, “Nanŋine nene beret dawik ahöza? Mi anda eket.” Mewö jiiga gösöŋini qeaŋda jiget, “Beret 5 aka söra yahöt mia memba maljin.”

³⁹ Mewö jigetka Jisösnöŋ ambazip kambu kewö jim kutum eŋgiyök, “Ambazip pakpak, iŋini mönö deŋda nene nemingö kambu morömorö tokoba luplup görökŋe geba tatket.” ⁴⁰ Mewö jim kutum eŋgiiga kambuŋi kambuŋi dowe dowe deŋda tatket. Kirip tosatŋi 100 aka tosatŋi 50 mewö mewö tokoba tat anget. ⁴¹ Tat angetka beret 5 aka söra yahöt mi memba Suepnöŋ ui öŋgöiga kötuetköba beret mindipköba gwarekurupŋi eŋgiiga ambazip kirip dop mendeŋda sutŋine

alget. Söra yahöt mi mewöyöhök kambu pakpak yeŋgöra mendeŋnök. ⁴² Mendeŋniga ambazip körekmakörek nemba nem timbireŋ aket. ⁴³ Nem timbireŋ aka nene kitipŋi kitipŋi mosötkeri, mi gwarek yeŋön qezakögetka sakap 12 miangöreŋ geba kokolak qeyök. Mewöyök söra kitipŋi mi mem kiripköget. Mewö. ⁴⁴ Azi beret neger, yeŋgö jaŋgöŋini mi 5000.

*Jisösnöŋ o aŋgö qakŋe tiba tiba anök.
Mat 14.22-33; Jon 6.15-21*

⁴⁵ Neget teköiga Jisösnöŋ miangöreŋök gwarekurupŋi jim kutum eŋgiba kewö jiyök, “Injini mönö waŋgenöŋ öŋgöba qeljiŋe o aŋgö kutuba likepŋe Betsaida mire anme. Nöŋön ölop nalö sutŋe ambazip kambu ki melaim eŋgibagun kamam.” ⁴⁶ Mewö jiba yaizökzök jim eŋgiba eŋgubula kunduje öŋgöba köuluköyök. ⁴⁷ Köuluköba mali mare ahiga nanŋik kötikŋi kunduje maliga waŋgeŋinan aŋgö bibiŋe anök. ⁴⁸ Ani lökuatnöŋ qeba qem bibihiba naŋgöget aniga luhutnöŋ angeraŋgöreŋök gila kai lömböriiga bömbömgöget. Miri awöraŋgöiga (3-6 kilok) miangöreŋ Jisösnöŋ mewö eŋgeka o aŋgö qakŋe tiba tiba gwarekurupŋi yeŋgöreŋ Kaba eŋgoŋgitmamgö ahök. ⁴⁹ O aŋgö qakŋe tiba tiba kaiga eka “Köwet Songoriŋnöŋ kaza!” jiba könahiba qeta silatket. ⁵⁰ Qeta silata körek i eka keŋgötporiŋ aketmö, Jisösnöŋ miangöreŋök keukeu jiba kewö jii mötket,

“Alaurupni! Mönö ewebibiŋinambuk saitŋgit malme. Nanak kazal. Keŋgötŋini kude mötme.” ⁵¹ Mewö jiba yeŋgöreŋ waŋgenöŋ öŋgöiga luhutnöŋ

nöŋ qeba göröŋ alök. Göröŋ aliga jönömŋini undi önöŋi qahö auruget. ⁵² Mutuk beret mem sehiba gumohom enġiyöhi, miangö könaŋi qahö möt asarigetmö, uruŋinan gwözöŋniga tok auruba tatket. Mewö.

Jisösnöŋ Genesaret mala mem ölöwöwak nup meyök.

Mat 14.34-36

⁵³ O aŋgö kutuba likepŋe Genesaret mire aŋgota waŋge mosöta saknöŋ geget. ⁵⁴ Waŋge mosöta Saknöŋ gegetka ambazipnöŋ Jisös miangöreŋök möt kutum waŋgiget. ⁵⁵ Möt kutum waŋgiba keu algetka kiŋkiŋgöba mindimindiri sel gölmeŋine miri dop liliköget. Lilikögetka möta könahiba kawöl ambazip kululunöŋ aŋgum enġiba Jisösnöŋ miri denike malohaŋgö dop enġuaŋgita kaget. ⁵⁶ Miri dop, taon, miri me koum kungö uruŋe anohaŋgö dop kawöl ambazip enġuaŋgita sombemeŋine al enġiget. Al enġiba silenje me Jisös malukuŋaŋgö suŋe misiribingö ulet waŋgiba malget. Misirigeri, körek yeŋön mönö ölöwöw teköget. Mewö.

7

Ambösakon yeŋön keu kusum sohoget.

Mat 15.1-9

¹ Köna keugö kapaŋkölköl aka miangö böhi tosatŋi Jerusalem sitinöhök kageri, yeŋön Jisösgöreŋ kaba tokoget. ² Nalö miangöreŋ Jisösgö gwarekurup tosatŋan böröŋini kude saŋgoŋda dom amöt qahö qeba nene negetka enġeka uruŋini böliyök.

³ Farisi (Köna keugö kapañkölköl) aka Juda ambazip tosatñi pakpak yeñön ambösakon yeñgö silikñini wuatangöba malget. Mianğöra böröñini mutuk sañgoñ soroköbagun nene nemalget. ⁴ Mewöyök nupnöhök me maketnöhök kamei, mutuk o utuba arim tönjoratagun nene misirimalget. Mewöyök kiwi qambi, közökimbut aka jout pakpak mi sañgoñda amöt qemalget. Silik mewöñi mewöñi mi gwötpuk wuatangöba malget.

⁵ Mianğöra Köna keugö kapañkölköl aka mianğö böhi yeñön Jisös kewö qesim wañgiget, “Göhö gwarekurupkan wuanöngöra ambösakoninañgö silikñini qahö wuatangöba böröñini domamöt qahö qeba töndup nene neze.”

⁶ *Mewö qesim wañgigetka kewö jii mötket, “O urumelengö silesile ambazip, kezapqetok azi Aisaianöñ mönö engö könañamñini törörök indela Buzup Kimbi kun kewö ohoi ahöza,

‘Ambazip kambu kianön mönö numbu jitñinan
ölöpñanök göda qem niñgimakzemö,
uruñinan nönöñgan ak niñgiba kungen
algetka köröwen ahöza.

⁷ Mewö ahöiga nöngö waikni öne töhön memba möpöseim niñgimakze.

Köna keu kusum engibin, jiba salupñe ambazip yeñgö jimkutukutuñini mi numbu o alakze.’

⁸ Aisaianöñ mewö ohoyök. Inini mönö mianğö dop Anutugöreñ jöjöpañ keu andö qeba ambösakonñinañgö silikñi wuatangömakze. Mi qahö dop kölja.”

---

* 7:6: Ais 29.13

⁹ Mewö jiba kewö jiyök, “Nanñini silikñini walñi wuatangöbingöra mönö ölöpnanök Anutugören jöjöpañ keu qeapkömakze. ¹⁰ *Mianğö keuñi kun kewö: Mosesnönj kewö jim kutuyök, ‘Iwinamgi mönö göda qem etkimakñan,’ aiga ‘Kunñan iwinji me namñi qesuahömawi, i mönö qegetka kömuma.’ ¹¹ Mewö jim kutuyökmö, inñini keu mi onğita kewö jimakze, ‘Kunñan iwinamñi yetköra kewö jima. Wösöni mötzal. Nöngö nanğonanğö yuaini buña qem anğubahorak, mi lök Anutugö dançe tahaya albi ahöza. Mi saiwap naluköra kewöta albi ahöza. ¹² Kunñan mewö jüiga dop kölma.’ Mewö jiba jöhöm wanğigetka iwinamñi yetköra baukbauk kun qahö toroqeba etkimakña. Mi qahö dop kölja. ¹³ Yei! Mewö aka nanñini ahakmemenjanğö silikñini jim kutuba mianğön Anutugören jöjöpañ keu utala omanji aka pömsöm qemakza. Inñini yuai mewöñi gwötpuk ahakze.” Mewö meleş enğiyök. Mewö.

Azi uru mi denöwö tölohoba lantiza?

Mat 15.10-20

¹⁴ Jisösnönj ambazip kambu kunbuk enğoholi kagetka kewö jii mötket, “Inñini mönö körek keu ki kezap ala möt asarime. ¹⁵ Azi yaigepñeyök yuai uruñe gemakzawi, mianğön mönö tölohom wanğimangö osimakzapmö, nanñi urukönömñeyök keu kota erakzawi, mianğön mönö tölohom wanğimakza. ¹⁶ Kunñan kezapñambuk malja ewö, yanğön mönö keu ki kezap ala möt kutuma.” Mewö.

¹⁷ Jisösnönj mewö jiba ambazip kambu enğömosöta anda miri kunönj öngöyök. Öngöba

* **7:10:** Eks 20.12; 21.17; Lew 20.9; Dut 5.16

tariga gwarekurupņan dopkeu mianģö kōnaņāģōra qesiget. ¹⁸ Qesigetka kewö jii mötket, “O alaurupni, iņini mewöyök mötmötniini ölöņi qahö akze me? Nene yuai azi yaigepņeyök uruņe gemakzawi, mi tölohom waņgimamģö osimakza. Mi möt kutuze me qahö? ¹⁹ Mi urukönömņe qahö gemakzapmō, kömgokņe geba yaigep erakza.” Jisösnöņ keu mewö jiba mianģön “Numbu nene pakpak mem sarahim teköyök.”

²⁰ Jisösnöņ toroqeba kewö jiyök, “Azi urukönömņeyök keu kota erakzawi, mianģön mönō tölohom waņgimakza. ²¹ Ambazip uru könömņineyök yuai kewöņi asuħuba korakza: Keu bölöņi mötmöriba serowilin akingö mōrakze. Yoņgorō memba suņa jinaņ memba ambazip eņguget kömumegö mōrakze. ²² Qesabulum akingö mōrakze. Membagu mēbingö nepaqepalok köpösöņģōmakze. Bidaņda gatmisimisi, jiliwitiņ aka isimkakalek akingö mōrakze. Lösö jiba urupik akingö mōrakze. Kezapjupjup aka körögisigisi akingö mōrakze. Söņgöröqök mala andöqeqe keu yöhösaņ jiba Anutu mēpaiköbingö mōrakze. Jakbak-ōraņbōraņ aka uruqahö ahakze. ²³ Yuai bölöņi pakpak mianģön mönō ambazip uru könömņineyök kota ambazip tölohom eņgimakza.” Mewö.

Kenan ambi kunņan kapaņ köla köuluköyök.

Mat 15.21-28

²⁴ Jisösnöņ wahöta Genesaret gölme mosöta siti qetņiri Taiö aka Saidon mietkö distrik qetņi Fonisia mianģö uruņe anök. Anda miri kunöņ öņģöba buzupņi kunņan mötpapukōra numbuņini

muhungöyökmö, töndup tölapne malmamgö osiyök. ²⁵ Osiiga miangöreñök ambi kun böratñi moröñan ömeñambuk maliga Jisösgö buzupñi möta yangöreñ kaba könañe geba simin kölök. ²⁶ Ambi mi Judaya qahöpmö, Grik keu jiba malök. Iwinamñan Siria prowinsgö Fonisiagöra. Yañön böratñangö uruñeyök öme közölmaköra ulet wañgiyök. ²⁷ Ulet wañgiiga kewö jii mörök, “Juda nini mutuk nanine nahönböraturopnini gumohom engiinga bikñi enguma. Miangöra morö yeñgö miriñineyök beret memba kiam engiinga qahö dop kölwapuk. Juda nini kianurup enjö qetñini kiam qerakzin. Nöñön mutuk Juda ambazip bauköm enjibiga kantri tosatñi enjön mönö kiamgö dop mamböta malme.”

²⁸ Mewö jii möta kewö meleñnök, “Kembu, mi ölop mötzalmö, kiam moröñi yeñön mönö mewöyök morö yeñgöreñ nene boromñi tebol bapñe eriga nemakze.”

²⁹ Mewö meleñniga Jisösnöñ kewö jii mörök, “Keu mewö jizanañgöra ölop möt gihizal. Öme mianjön mönö döлки böratki mosöta anja. Miangöra ölop anman.”

³⁰ Mewö jii möta miriñe ani ömenöñ böratñi mosöriга dumñe ahöiga ehök. Mewö.

Jisösnöñ azi kun möhamgöyök.

³¹ Jisösnöñ kunbuk Taiö siti gölme mosöta Saidon sitinöñ anda ongita mösököba Ten-taon gölmegö bibiñi ongita Galiligö o añgö kösutñe kayök. ³² Kaiga kezapduhup azi kun keuñi qahöwakñapköra ahöhi, mi wañgita Jisösgöreñ kaget. Kaba böröñi nöropñe almapköra qesim

wanḡiget. ³³ Qesim wanḡigetka azi mi wanḡita ambazip kambu mosöta kungen anohot. Anda Jisösnöḡ böro suapḡi kezapḡe ala kinda kunbuk nanḡi böro suapḡe söutköba nesilamḡe misiriyök.

³⁴ Misiriba suepnöḡ ui öḡgöiga osonḡombuk köuluköba nanḡe keunöḡ “Efata,” nanine keunöḡ Tohonöḡ! mewö jiyök.

³⁵ Mewö jiiga kezapyahötḡan tohoyohotka nesilamḡan lolohoiga keunḡi ölopḡanök jiyök.

³⁶ Jiiga Jisösnöḡ mianḡö buzupḡi ambazip jiget mötpepuköra qetal enḡiyök. Qetal enḡiba kapan köliga yeḡön mi kapan köla jim sehiba malget.

³⁷ Jim sehiba malgetka ambazipnöḡ kamböḡda welipköba kewö jiget, “Yuai pakpak ölopḡanök ahakza. Kezapduhup kezapḡini metohoiga mötketka ambazip mötökḡi yeḡö nesilamḡini pösariga keu jimakze.” Mewö.

8

Jisösnöḡ ambazip 4000 nene gumohom enḡiyök.

Mat 15.32-39

¹ Nalö mianḡöreḡ ambazip kambu ketanḡan dumḡe kunbuk tokoget. Nenenḡini qahö malgeranḡöra Jisösnöḡ gwarekurupḡi enḡoholi yanḡöreḡ kagetka kewö jii mötket, ² “Nöḡön ambazip kambu kiḡḡöra wösöni mötzal. Yeḡön nöḡöreḡ kaba wehön karöbut lök mala kotketka nenenḡini qahöwahiga ekzal. ³ Yeḡöreḡök tosatḡan köröwenök kaba malgetka nöḡön ‘Ölop mirinḡine anme,’ jibi nene qahö negetka öne melaim enḡibiga könanöḡ anda mala kemaḡe jeḡini gili tirinbirin akepuk.”

⁴ Mewö jiiga gwarekurupñan melenđa kewö jiget mörök. “Gölme qararančkölkölñe kianğoreñ kunñan mönö denikeyöhök numbu nene mewöñi mi mönö miwikñaiba kambu ki gumohom enğibawak?”

⁵ Mewö möta kewö qesim enğiyök, “Enğoreñ beret dawik ahöza?” Qesim enğiiga “Beret 7 ahöza,” jiget.

⁶ Jigetka Jisösnöñ ambazip kambu mi gölmenöñ geba tatmegöra jim kutum enğiiga geba tatket. Geba tatketka beret 7 mi memba Anutugö saiwap jiba mindipköba gwarekurupñi enğiba ambazip kambu dop sutñine almegöra jiyök. Mewö jiiga mianğö dop alget. ⁷ Yenğoreñ söra morömorö tosatñi mewöyök ahöyök. Mi tok memba kötuetköba ambazip kambu dop sutñine toto qem enğimegöra jim kutuyök. ⁸ Jim kutuiga enğiget namba nem timbireñgöget. Nem timbirengöba nene kitipñi mosötket geyöhi, mi sakap 7 mianğoreñ qezakögetka numbuñe qeyök. ⁹ Azi nene negeri, yenğö janğöñi mi 4000. Negetka melaim enğiiga miriñine anget. Mewö.

Böhi tosatñan anğöletot ekingöra kapan kölget.

Mat 16.1-4

¹⁰ Angetka mianğoreñök gwarekurupñi yembuk wanğenöñ öngöba distrik qetñi Dalmanuta mianğoreñ anget.

¹¹ *Farisi (Köna keugö kapančkölköl) tosatñan mianğoreñ kaba Jisösbuk könahiba jitnakölik aket. Keu bötakñöñ örömapköra esapköm wanğiba kewö kapan köla qesiget, “Mönö jinöñga Suepnöhök anğöletot kun asuhuiga ekin.”

* **8:11:** Mat 12.38; Luk 11.16

12 *Mewö jigetka uruñan lömböriiga osongombuk qeiga jiyök, “O ambazip nalö kewöñe gölmenöñ maljei, inñini mönö wuanöngöra Anutugö aiwesök asuhumapköra kapañ kölakze? Nöñön keu ölnji kun kewö jibi mötme: Anutunöñ aiwesök mewöñi mi qahö memba kondel engima. Ombañ saumbañ!”

13 Mewö jiba engömosöta kunbuk gwarekurupñi yembuk wañgenöñ öngöba angö kutuba likepñe añgotket. Mewö.

Farisi aka Herod yeñön wösökömbuk ewö akze.

Mat 16.5-12

14 Miangöreñ añgota semön membingö ölum enñuiga beret mohot-töp mia wañgenöñ memba tatket. 15 *Tatketka Jisösnöñ kewö jim kutum enñiyök, “Inñini Köna keugö kapañkölköl (Farisi) yeñgö wösökömbukñini aka Herodkö gipmi kakñi mietköra mönö galömñini meme. Mi ölöpñañök qahö kewöta andö qegetka mietköñ mönö yist ewö qariba mem bölim enñimahot.”

16 Jiiga keu pasetñi mi qahö möt asariba sutñine kewö eraum mötket. “Beretnini qahöpköra jiza me denöwö?”

17 Mi eraum mötket kezapñe geiga kewö jii mötket, “Wuanöngöra beretnini qahö jiba eraum mötze? Nöñgö könañamni mi wuanöngöra qahö möt kutuze? Mi tok qahö möt asarize me? Urukezapñinan gwözöñda tatza me? 18 *Jeñini ahözapmö, töndup qahö ek kutuze me? Kezapñini ahözapmö, töndup qahö möt asarize me? Yuai asuhuyöhi, mi ölum enñuza me qahö? 19 Nöñön

---

* **8:12:** Mat 12.39; Luk 11.29   * **8:15:** Luk 12.1   * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2; Mak 4.12

beret 5 mi 5000 yeŋgöra mindipköbiga mianğö kitipni qezakögetka könde dawiknöh geba numbuŋine qeyök?" Qesim eŋgiiga "Könde 12," jiget.

²⁰ Jigetka toroqeyök, "Nöhön beret 7 mi 4000 yeŋgöra mindipköbiga mianğö kitipni qezakögetka sakap dawiknöh geba kokolak qeyök?" Qesim eŋgiiga sakap 7 jiget."

²¹ Jigetka jii mötket, "Mianğöra könaŋamni mi mönö tok qahö möt asarize me?" Mewö

Jegömöl azi kun jeŋi metohoyök.

²² Jisösnöh gwarekurupni yembuk Betsaida taonöh kaget. Mianğöreŋ kaba jegömöl azi kun waŋgita Jisösgöreŋ kaŋgota böröŋan misirimapkö köuluköm waŋgiget. ²³ Köuluköm waŋgigetka jegömöl azi mi böröŋe memba waŋgita miri yaigepŋe anohot. Anda söutnezit jeŋe ala böröŋi nöropŋe ala qesim waŋgiyök, "Yuai kun ekzan me qahö?"

²⁴ Qesim waŋgiiga jeŋi ui öŋgöiga jiyök, "Ambazip eŋgekzalmö, mi ip tandöktandök aketka imutimutŋanök eŋgekiga anda kaba kinje."

²⁵ Mewö jiiga kunbuk böröŋan jeyahötŋi misiriga tohoyohotka törörök uiga asarim sölölöŋgöiga yuai pakpak ölopŋanök ek teköyök. ²⁶ Ek teköiga melaime waŋgiba kewö jii mörök, "Gi miri kungen kude anmanmö, diŋdiŋanök nangi mirige anman." Mewö.

Pitönöh Jisösgö könaŋi jim miwikŋaiyök.

Mat 16.13-20; Luk 9.18-21

²⁷ Jisösnöh Betsaida mosöta gwarekurupni yembuk Sisarea Filipai taongö kösutŋe anget. Könanöh

anda gwarekurupñi kewö qesim enġiyök, “Am-bazipnöh nöngöra denöwö jimakze? Ni ninja akzal?”

²⁸ *Jiiga melenġa kewö jiget, “Tosatñan ‘Gi Jon O-melun azia akzan,’ jimakzemö, tosatñan ‘Gi Elaija akzan,’ jimakze aka tosatñan toroqeba kewö jimakze, ‘Gi kezapqetok azi walñi yeñgöreñök kun akzan.’

²⁹ *Mewö jigetka kewö qesim enġiyök, “Aka nanñinak nöngöra denöwö jize? Ni ninja akzal?” Qesim enġiiga Pitönöh kewö melenök,

“Gi Anutugöreñ Amötqeqe Tonji Kraist akzan.”

³⁰ Mewö jiiga könäñi aukñe jiget kunñan mötpapuköra soñgo köhöikñi al enġiyök.

Jisösnöh kömumamgö keunji jiyök.

Mat 16.21-28; Luk 9.22-27

³¹ Jisösnöh gwarekurupñi könahiba kewö kusum enġiyök, “Suep gölmegö azi ölñan mönö sihimbölö gwötpuk mötma. Kantrigö jitñememe, jike nup galöm aka Köna keugö böhi yeñön mönö andö qeba qegetka kömuma. Kömui wehön karöbut teköiga kömupnöhök wahötma.” ³² Jisösnöh keu mi qahö köyatiba aukñe jiiga Pitönöh miangöreñök öröm wañgiba göräñe anda könahiba qetal wañgiyök. ³³ Qetal wañgiiga lilingöba gwarekurupñi uba enġeka Pitö qetala kewö jim wañgiyök, “Gi keu mötmörizani, mi Anutugöreñ keuya qahöpmö, gölme ambazip aka Satangö sihima. Miangöra Satan, gi mönö döлки nöngö jemesoholneyök kesalnöh.” Mewö.

---

* **8:28:** Mak 6.14-15; Luk 9.7-8   * **8:29:** Jon 6.68-69

Kraist wuataŋgöbingö söŋgörüŋi.

³⁴ *Jisösnöŋ ambazip kambu aka gwarekurupŋi eŋgoholi kagetka keu kewö jii mötket, “Kunŋan nöŋgö andöne kamamgö mötzawi, yaŋön mönö nanŋi urusileŋaŋgö sihim kömbönaŋi bölöŋi andö qeiga sisitŋi megetka sihimbölä mi bisimakŋa. Mi maripomnöŋ kömumawaŋgö dop mökösoŋda ni nuataŋgöba kama. ³⁵ *Kunŋan malmalŋi nanŋaŋgöra aŋgön köla nanŋi imbi-imbi maljawı, yaŋön mönö malmalŋi ölni jöhöi sohoma. Sohomapmö, kunöŋ gölmegö malmalŋi mi ni aka nöŋgö Ölöwak Buŋanaŋgöra aka köleŋda tököm niŋgimawi, yaŋön mönö malmal ölnaŋgö könaŋi miwikŋaıba köhöıba malma. ³⁶ Kunŋan gölmeŋi gölmeŋi miengö öröyuaiŋi pakpak köl öroi buŋaŋi an teköiga uruŋaŋgö malmalŋi mem sohoba silebile mala kömuıga Anutunöŋ keuŋi jim teköiga uŋaŋan ayuhııga qahö dop kölma. Sukinapŋi miaŋön mönö urusösöŋgai qahö ak waŋgıma. Qahöpmaöhöp! ³⁷ Körek neŋön mönö bohonini jöhöbingö osıbin. ³⁸ Ambazip kambuŋi kambuŋi nalö kewöŋe gölmeŋöŋ qesabulum aka siŋgisöndök tosatŋi aka malakze. Kunŋan yeŋgö sutŋine nöŋgö qetni aka Buŋa keuni memba et aljawı, mi Suep gölmegö azi ölnan mewöyök ehöröŋ kölma. Yaŋön könaŋgep Suep garata töröŋi yembuk ki etketka Iwiŋaŋgö asakmararaŋi eka aurugetka yaŋön azi me ambi mewöŋi mönö ehöröŋ köl waŋgıma.” Mewö.

---

* **8:34:** Mat 10.38; Luk 14.27   * **8:35:** Mat 10.39; Luk 17.33; Jon 12.25

9

¹ Mewö jiba kewö jii mötket, “Nöñön keu ölni kun kewö jibi mötme: Kiañgöreñ kinjei, engö sutñineyök tosatñan Anutunöñ bemtohoñi kuñguiga kukösumñan asuhumawi, mi ek kutume. Jebuk mala kömupkö sihimbölöñi qahö mötketka asuhum tinjiriga ekñe.” Mewö.

Jisösgö sileñe letotqetot ahök.

Mat 17.1-13; Luk 9.28-36

² *Wehön 6 teköiga Jisösnöñ Pitö, Jeims aka Jon enjuañgita ambazip engömosöta nanñinök kundunji köröpñi kunöñ öngöba kötikñe malget. Mianjöreñ malgetka jemesoholñine kiniga Jisösgö sile tandökñan letota murutñi ahök. ³ Malukuñan tuat lalamñi asakmararañambuk ahök. Gölmenöñ opo tuatñi saipenöñ (omo bliz) sanjoñmakzei, mönö mi onjita tuariyök. ⁴ Mewö aiga Elaija aka Moses yetkön asuhum enjiba Jisösbuk keukeu jiget. ⁵ Jigetka Pitönöñ könahiba keu jiba Jisösgöra kewö jiyök, “Ketañamnini! Neñön kianjöreñ uruölöwak mötzin. Mianjöra neñön ölop kum karöbut qebin: Göhö kun, Mosesgö kun aka Elaijagö kun.” ⁶ Gwarek yeñön jönömñini gwötpuk unduiga Pitönöñ “Denöwö jimam,” jiba keu jaruyök.

⁷ *Keu jaruba kiniga unuñunuñ tuat lalamñi asakmararañambuk kunöñ eta aumñan esuhum enjiiga mianjö uruñeyök qet kun kewö eriga mötket, “Azi ki nani wölböt nahöna akza. Mönö yañgö keunji möta malme.” ⁸ Keu mi möta könöpuk

---

* **9:2:** 2 Pitö 1.17-18   * **9:7:** Mat 3.17; Mak 1.11; Luk 3.22

lilingöm purik um jaruba tosatnji kunbuk qahö etkeketka Jisösnöŋ nanŋök yembuk kinök. Mewö.

Jon O-melun azi mi Elaijagö salupŋi akza.

⁹ Kunduŋeyök etketka Jisösnöŋ sörökŋi mianğoreŋ kewö jim kutum enğiyök, “Inini yuai ekzei, mianğö buzupŋi mi mönö ambazip kun kude jiget mötme. Suep gölmegö azi ölŋan kömupnöhök wahöriga mianğö andöŋe mi ölop jim asariba malme.”

¹⁰ Mewö jim kutum enğiiga gwarekurupŋi karöbut yeŋön keu mi uruŋine anğön köla “kömupnöhök wahötwahötkö” könaŋi mi nanŋini qesim anğuba eraum mötket. ¹¹ *Eraum möta Jisös kewö qesim waŋgiget, “Köna keugö böhi yeŋön mönö keu kewö jimakze, ‘Kezapqetok azi Elaijanöŋ mönö Suepnöhök mutuk eta asuhuma.”

¹² Qesim waŋgigetka melenđa kewö jiyök, “Elaijanöŋ mutuk eta asuhuba malmal pakpak möhamğöma. Keu mi ölŋa akzapmö, keu kun ki mönö wuanöŋğöra ohoget ahöza: Suep gölmegö azi ölŋan mönö sihimbölö gwötpuk möriga jijiwilit ak waŋgime.” ¹³ Keu yahöt mi ahözahotmö, nöŋön kewö jibi mötme: Elaijanöŋ lök eta asuhuyökmö, yaŋğöra Buŋa keu ohoget ahözawaŋğö dop ambazipnöŋ i nanŋini sihimŋini wuatangöba laŋ ak waŋgiget.” Mewö.

Jisösnöŋ öme wuatangöi morönöŋ ölöwahök.

Mat 17.14-21; Luk 9.37-43

¹⁴ Jisös aka gwarek karöbut yeŋön kunduŋeyök eta gwarekurupŋi tosatnji yeŋğoreŋ kaba yuai kewö eket: Köna keugö böhi tosatŋan kinda

* **9:11:** Mal 4.5; Mat 11.14

yembuk jitnakölik aka goranora keu jigetka ambazip jesöngöñan liliköba engeka kinget. ¹⁵ Mewö kinda ambazip kambu pakpak yeñön Jisös eka miangöreñök auruba kinjingöba kösutñe anda jölöñi jiget. ¹⁶ Jölöñi jigetka kewö qesim engiyök, “Inini wanatköra yembuk jitnakölik aka goranora keu jize?”

¹⁷ Qesim engiiga kambuñeyök azi kunöñ melenä kewö jii mörök, “Böhi! Nöngö nahöni ömenöñ numbuñi muhungöba töñöt mem wanñiiga wanñita göhöreñ казал. ¹⁸ Mi miangöreñ me miangöreñ memba mendawöla öröm giliga eta qeba numbuñeyök qölqöl söutsöt eriga irimñi yöhözömgöba sileñan sölöpkömakza. Mewö ahiga kaba göhö gwarekurupki ulet enñiba öme mi wuatangömegö jizalmö, yeñön osize.”

¹⁹ Mewö jiiga melen wanñiba jiyök, “Gölmegö yanñiseñ ambazip yei! Mönö nalö dawik embuk mala qatön enñubiga Anutu qahö möt narigetka sihimbölö mötmam. I mönö wanñita nöngöreñ kaget.

²⁰ Mewö jiiga wanñita yanñöreñ kaget. Kagetka ömenöñ Jisös eka miangöreñök morö utuköba urepköm wanñiiga wölöhariba tala gölmenöñ qeba pörañpörañ mitiba semben auba ahöiga numbuñeyök qölqöl söutsöt kota erök. ²¹ Jisösnöñ mi eka iwiñi kewö qesim wanñiyök, “Nalö dawikö dop yuai ki lök asuhum wanñiiga kotza?” Qesim wanñiiga jiyök, “Mi lök morörökñeyök asuhum wanñiyök.

²² Mi mem bölim wanñimangöra nalö tosatñe könöpnöñ, nalö tosatñe onöñ metal wanñiiga nalö gwötpuk geba qebayök kinahakza. Mewömö,

mianğö kukösumñi kun göhöreñ ahöza ewö, mönö ak kömumba bauköm netkiman.”

²³ Mewö jiiga jiyök, “Kukösumñi göhöreñ ahöza ewö, jizan. Anutugö kukösumñan mönö yuai kungöra qahö qakömakza. Anutu möt narizawañön mönö yuai pakpak ölop ahakña.”

²⁴ Mewö jiiga iwiñan mianğöreñök qeta jiyök, “Anutu möt narizalmö, mötnariñan lölöwöröñi akza. Mötnariñni mönö mem köhöiman.”

²⁵ Jiiga ambazip jesöngöñan ösumñinan kaba kingetka eka mianğöra öme mi kewö jim wañgiyök, “Gi töñöt aka kezapduhupkö ömeñi, nöñön jim kutum gihizal: Gi mönö azi ki mosöta kota anda kunbuk kude lilingöba kaman.”

²⁶ Jim wañgiiga qeta silata morö mi utuköba könöpuk urepköm wañgi wölöhariiga utala kota anök. Kota aniga qeba qamöt tandök aka ahöiga gwötpukñan mi eka “Wösöñi alja!” jiget. ²⁷ Mewö jigetmö, Jisösnöñ böröñe memba köbibiiga wahöta kinök.

²⁸ Mewö kiniga Jisösnöñ miri uruñe öngöiga gwarekurupñan nanñinök tata kewö qesim wañgiget, “Neñön mönö wuanöngöra mi naninök wuatangöbingö osizin?”

²⁹ Qesim wañgigetka kewö jii mötket, “Öme tandökñi mewöñi mi mönö köuluköba nene sinji mala wuatangöbin. Yuai murutñi kun ahinga qahö kota anma.” Mewö.

Jisösnöñ kömumangö Buñani jiiga yahöt ahök.

Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45

³⁰ Jisösnöñ gwarekurupñi yembuk miri gölme mi mosöta anda Galili prowins uruñe liliköba denike malgeri, mi kunñan mötmapkö tököyök. ³¹ Mia

tököba gwarekurupni kusum engimangöra ölöñ anget. Könanöñ anda keu kötñi kewö jii mötket, “Anutunöñ Suep gölmegö azi ölni mi gölme ambazip yengö böröñine al wanñii gema. Geiga i qegetka kömuma. I qeget kömui wehön karöbut teköiga mianğoreñ mönö kömupnöñök wahötma.”

³² Keu kötñi mewö jii mötketmö, mi qahö möt kutuget aka könañi denöwö, mi qesibingö kölköldömdöm aket. Mewö.

Gwarek sutñine dañön mutukñi akza?

Mat 18.1-5; Luk 9.46-48

³³ Mewö anda Kaperneam taonöñ kañgotket. Mianğoreñ kañgota nanñi miri uruñe öngöba gwarekurupni kewö qesim engiyök, “Inini Könanöñ kaba wani keuya eraum mötze?”

³⁴ *Yeñön könanöñ kaba ‘Dañön öngöngöñi akza’ mia nanñinök eraum möta kaget. Mianğöra qesim enñiiga keu bök tatket. ³⁵ *Keu bök tatketka Jisösnöñ geba tata gwarekurupni 12 engoholi kagetka kewö jii mötket, “Kunñan mutukñi malmangö mötza ewö, yañön mönö körek engö nembö bapñine eta qöndökñi aka tosatñi pakpak welen qem engimakña.” ³⁶ Mewö jiba namande moröñi kun memba sutñine ali kinök. Kiniga böröñan memba tambuñe ala kewö jii mötket, ³⁷ * “Kunñan namande kewöñi kun nöñgö qetne miriñe köl öröba köyan kölmawi, yañön mönö ni köl öröm niñgima. Kunñan mewö ak niñgizawi, yañön niyök qahöpmö, dañön melaim niñgiyöhi, mönö i mewöyök köl öröm wanñgima.” Mewö.

* **9:34:** Luk 22.24   * **9:35:** Mat 20.26-27; 23.11; Mak 10.43-44;

Luk 22.26   * **9:37:** Mat 10.40; Luk 10.16; Jon 13.20

Jisösnöŋ gwarekurupŋi mindiŋgöm enŋiyök.

Luk 9.49-50

³⁸ Jonöŋ Jisös kewö jii mörök, “Böhi! Nini azi kun nenŋö andönine qahö kayöhi, yaŋön göhö qetnöŋ ömewöröme közöl enŋiiga ehin. Yaŋön nembuk qahö liliköba maljawangöra nini i qetal wangiin.”

³⁹ Mewö jiiga Jisösnöŋ jiyök, “I kude qetal wangime. Kunŋan nöŋgö qetni qeta aŋgöletot mezawi, yaŋön mönö miangö andöŋe nöŋgö andöqeŋe keu awamŋanök jimangö osima.

⁴⁰ *Kunŋan qahö qetal nenŋimakzawi, yaŋön mönö nenŋö arenöŋ malja. (Miangöra nöŋgö alaurupni tosatŋi mi kude qetala aŋgösirip meme.) ⁴¹ *I mönö nanŋöm enŋigetka Anutunöŋ töwanini enŋima. Kunŋan Kraistkö qetŋe yaŋgö buŋaŋi akzeangöra aka o qambi nemegö enŋimawi, Anutunöŋ mönö miangö töwanj melenda wangima. Nöŋön keu ölni kun kewö jibi mötme: Nanŋöm enŋime, mienön mönö töwa meme.” Mewö.

Siŋgisöndökö kölgorom mönö qetal enŋime.

Mat 18.6-9; Luk 17.1-2

⁴² Jisösnöŋ keu kewö jiyök, “Morö kewöŋi möt narim niŋgizei, kunŋan yenŋörenök kun kölgorom ak wangiiga siŋgisöndök akŋawi, azi mianön mönö lömböt öŋgöŋgöŋi miwikŋaima. Anutunöŋ lömböt miangö likepŋi denöwö wangiiga dopŋe akawak? Kemuŋ jamönjin jölŋe jöhöba köwet röndumnöŋ gilget mulungöi gebawak, mianön mönö awamŋi ahum wangi tandök akawak. ⁴³ *Miangöra börögan siŋgisöndök akŋangö

* **9:40:** Mat 12.30; Luk 11.23   * **9:41:** Mat 10.42   * **9:43:** Mat 5.30

kölgorom ak gihima ewö, mönö yandim gilman. Yandim gilagun börötak mala malmal köhöikni miwikñaiba oyaenköyaen akñanmö, börö yahötpuk mala könangep könöp sianöñ gebanbuk. Sia könöpñi mi nalö kunöñ qahö bököma. ⁴⁴ Mianğöreñ ‘Döhöñini enğöhöm pilikuta mala qahö kömume aiga könöpñinan nalö kunöñ kude bököma.’

⁴⁵ Mewöyök könagan sinğisöndok akñangö kölgorom ak gihima ewö, mönö yandim gilman. Yandim gilagun könatohot mala malmal köhöikni miwikñaiba oyaenköyaen akñanmö, köna yahötpuk malnöñga könöp sianöñ gil gihigetka gebanbuk.

⁴⁶ Mianğöreñ ‘Döhöñini enğöhöm pilikuta mala qahö kömume aiga könöpñinan nalö kunöñ kude bököma.’

⁴⁷ *Mewöñanök jegan sinğisöndok akñangö kölgorom ak gihima ewö, mönö qözöla gilman. Qözöla gilagun je-ilik mala Anutugö bemtohoñnöñ angota oyaenköyaen akñanmö, je yahötpuk malnöñga könöp sianöñ gil gihigetka gebanbuk.

⁴⁸ *Mianğöreñ ‘Döhöñini enğöhöm pilikuta mala qahö kömume aiga könöpñinan nalö kunöñ kude bököma.’

⁴⁹ Könöp sia mianğöreñ ambazip körek mi howe sihi kölköl ewö könöpñnöñ enğohogetka sihimbölöñi mötme.

⁵⁰ *Howe mi ölöpñi akzapmö, howegö sihimñi mosötma ewö, mi mönö denöwö möhamğögetka nahömñi kunbuk ahubawak? Inini mewöñanök urumohot malmalgö nahömñi mosötpepuk. Mianğöra Suep howeñini mosötpepuköra mönö

---

* **9:47:** Mat 5.29   * **9:48:** Ais 66.24   * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35

galömŋini memba sutŋine luai qem aŋguba malme.” Mewö.

10

Awanöm aŋgömosötmosötkö keuŋi

Mat 19.1-12; Luk 16.18

¹ Jisösnöŋ wahöta Kaperneam miri mosöta Jordan o kutuba likepŋe anda mötöteiba eta kunbuk o mi kutuba Judia prowinsnöŋ kayök. Kaiga ambazip kambulelebenöŋ kunbuk yaŋgöreŋ tokogetka akmalöhi, miangö dop kunbuk kusum enġiyök.

² Kusum enġiiga Farisi (Köna keugö kapaŋkölköl) tosatŋan yaŋgöreŋ kaba keugö bötaknöŋ örömapkö esapköm waŋgiba kewö qesim waŋgiget, “Azinöŋ anömŋi mosötmawi, mewö miangön Köna keu oŋgitma me qahö?”

³ Qesim waŋgigetka melenġa kewö jii mötket, “Mosesnöŋ miangö keuŋi denöwö jim kutum enġiiga ahöza?”

⁴ *Mewö jii möta kewö jiget, “Azinöŋ aŋgömosötmosöt papia ohoba anömŋi ölop mosötma. Mosesnöŋ mewö jim kutui ahöza.”

⁵ Mewö jigetka kewö jim enġiyök, “Yaŋön mönö uruköhöikŋinaŋgöra aka jimkutukutu mewö ohom enġiyök. ⁶ *Ohom enġiyökmö, Anutunöŋ könakönahine yuai pakpak miwikŋaiyöhi, nalö miangöreŋök ‘Azi aka ambi malmegöra miwikŋaim enġiyök.’ ⁷ *Miangöra azinöŋ mönö iwinamŋi etkömosöta anömŋaŋgöreŋ anda qekötahöiga

* **10:4:** Dut 24.1-4; Mat 5.31   * **10:6:** Jen 1.27; 5.2   * **10:7:** Jen 2.24

⁸ yetkön sile mohot aka malmahot. Mewö aka toroqeba yahöt qahö akzahotmö, sile mohot aka malmahot. ⁹ Anutunöŋ azi aka ambi mindirim etkiyöhi, ambazip kunŋan mönö i kude menden etkima.”

¹⁰ Jisösnöŋ mewö jiba miri uruŋe öŋgöiga gwarekurupŋan keu miangöra kunbuk qesim waŋgiget. ¹¹ *Qesim waŋgigetka kewö jii mötket, “Azi kunöŋ anömŋi wuatangöba ambi kun memawi, yaŋön mönö qesabulum sero yoŋgorö akŋa. ¹² Mewöyök ambi kunöŋ apŋi wuatangöba azi kun memawi, yaŋön mönö qesabulum sero yoŋgorö akŋa.” Mewö.

Jisösnöŋ nahönbörat kötuetsköm enġiyök.

Mat 19.13-15; Luk 18.15-17

¹³ Ambazip tosatŋan nahönbörat morömorö enġuaŋgita Jisösnöŋ enġömisirimapköra yaŋgöreŋ kagetmö, gwarek yeŋön ambazip mi jim qetal enġiget. ¹⁴ Mewö aketmö, Jisösnöŋ mi eka uruŋi böliiga kewö jii mötket, “Nahönbörat moröŋi mönö enġömosötketka nöŋgöreŋ kame. Anutunöŋ ambazip mewö mia bemtohoŋi buŋa qem enġima. Miangöra i kude jöhöm enġime. ¹⁵ *Nöŋön keu öŋi kun kewö jibi mötme, “Kunŋan Anutugö bemtohoŋi mi nahönbörat ewö buŋa qahö qem aŋgumawi, yaŋön mönö miangö uruŋe aŋgotmamgö osima. ¹⁶ Mewö jiba tambuŋe ala dohongöm enġiba böröŋi nöropŋine ala kötuetsköm enġiyök. Mewö.

---

* **10:11:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11   * **10:15:** Mat 18.3

*Jisösnöŋ azi pomŋi kungö qambaŋ keu jiyök.
Mat 19.16-30; Luk 18.18-30*

17 Jisösnöŋ könahiba köna anmamgö ahiga azi kunöŋ ösumŋan yaŋgöreŋ kayök. Kaba wösöŋe geba simin köla kewö qesim waŋgiyök, “Böhi ölöŋŋi, nöŋön mönö denöwö aka malmal köhöikŋaŋgö buŋa qem aŋgubilenak?”

18 Qesim waŋgiiga kewö jii mörök, “Nöŋgöra ‘Böhi ölöŋŋi,’ mi wuanöŋgöra jizan? Anutu mohotŋan ölöŋŋi akza. Azi kunŋan i ewö ölöŋŋi qahö akza.

19 *Gi jöjopaŋ keu ki möt teközan,

‘Ambazip kun kude qenöŋ kömuma. Sero yoŋgorö kude akŋan. Yoŋgorö kude meman. Jitnöŋ alal keu kude jiman. Kalöpköba yoŋgorö kude meman. Iwinamgi mönö göda qem etkimakŋan.’ ”

20 Mewö jii möta kewö jiyök, “Böhi, mi pakpak mönö gwaböneyök tem köla mala kotzal.”

21 Mewö jiiga Jisösnöŋ uba eka urukönömŋan jöpaköm waŋgiba kewö jii mörök, “Mohot kungöra kewö osizan: Gi mönö anda sukinapki pakpak söŋgörüŋi memegöra alnöŋ moneŋ kaiga ambazip wanapŋi engiman. Mewö aknöŋga sukinapki ketani (guli masapugi milyön kinagi ewö) ketani mi Suep mire ahöm gihima. Mewö aka ni nuatangöba kaman.” 22 Jisösnöŋ mewö jiyökmö, sukinapŋi gwötpuk ahöyöhaŋgöra aka keu mi möta uruŋi bosoleiiga wösöbirik aka jeŋi asöliiga öne mosöta anök.

---

* **10:19:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

²³ Mosöta aniga Jisösnöŋ ui anda kaiga gwarekurupŋi kewö jii mötket, “Ye! Ambazip moneŋ inapŋinambuk yeŋön mönö Anutugö bemtohoŋnöŋ aŋgotpingö lömböriba kupuk-kapak akŋe.”

²⁴ Mewö jiiga gwarek yeŋön mi möta welipkögetmö, Jisösnöŋ toroqeba kewö jii mötket, “Gupanurupni, ambazip denike yeŋön moneŋ inapŋini möt narimakzei, yeŋön mönö Anutugö bemtohoŋ uruŋe aŋgotpingö lömböriba kupuk-kapak akŋe. ²⁵ Mi kewö jim tuarimam: Sömbup ketani kamel mi kondi kinimŋe ölop qahö aŋgotma. Miangö dop ambazip pomŋi yeŋön Anutugö bemtohoŋ uruŋe aŋgotpingö lömböriba qaköme.”

²⁶ Mewö jii möta aurum tililingöba nanŋinangöra kewö jiget, “Oponŋ! Ambazip danŋön mönö Suepkö buŋaya akawak?”

²⁷ Mewö jigetka Jisösnöŋ uba engeka kewö jiyök, “Ambazipnöŋ mi esapköba osiba qakömakzemö, Anutunöŋ mewö qahö ahakza. Anutunöŋ mönö yuai pakpak ölop ahakza. Yanŋön yuai kun aka memangö qahö osiba qakömakza.” Mewö.

Jisösgö nup memegö töwanŋi

²⁸ Pitönöŋ keu mi möta melenŋa Jisös kewö jii mörök, “Mötnöŋ, neŋön mönö yuai pakpak mosöta gi guatangöba kain.”

²⁹ Mi möta Jisösnöŋ kewö jiyök, “Nöŋön keu ölnŋi kun kewö jibi mötme: Kunŋan nöngö aka Ölöwak Buŋagöra aka yuai kun mosöröhi, - mi jike mirinŋi, darumunŋi, nenbehötnŋi, iwinamŋi, nahönböratŋi me nup kisinŋi - mi enögömosoriga Anutunöŋ mönö miangö likepŋi onŋgita melenŋ wanŋgiiga sehima. ³⁰ Kunŋan yuai mi mosöröhi,

Anutunöŋ mönö salupŋe mi 100:kö dop toroqeba waŋgiiga nanŋi buŋaya akŋa. Gölmegö malmalnöŋ sesewerowero uruŋe malmapmö, jike miri, darumun, nenbehöt, iwinam, nahönbörat aka nup kisi mi mönö salupŋe ahum waŋgima aka nalö könaŋepŋe malmal köhöikŋi teteköŋi qahö buŋa qem aŋguma. ³¹ *Mewö asuhumapmö, mutukŋi eŋgöreŋök gwötpukŋan dagibezupŋi aketka dagibezupŋi yeŋgöreŋök gwötpukŋan mutukŋi akŋe.” Mewö.

Kömumamgö keuŋi jiiga karöbut ahök.

Mat 20.17-19; Luk 18.31-34

³² Jisösnöŋ gwarekurupŋi yembuk Jerusalem sitinöŋ öngöbingöra gölme köna anget. Jisösnöŋ mutuk aniga gwarekurupŋan andöŋe anda welipköget aiga ambazip andöŋine kageri yeŋön mönö keŋgöŋini mötket. Mewö aketka Jisösnöŋ gwarekurupŋi 12 mi kunbuk öröm eŋgiba könahiba kusum eŋgiyök. Yaŋgöreŋ yuai asuhumawi, keu mi jim asariba kewö jiyök, ³³ “Mötket, nini Jerusalem öngöbin. Miangöreŋ kunŋan Suep gölmegö azi ölni mamalolo mem waŋgiiga jike nup galöm aka Köna keugö böhi yeŋö böröŋine gema. Yeŋön kömumapkö keuŋi jim teköba kian gawman yeŋö böröŋine al waŋgime. ³⁴ Al waŋgigetka mepaiköba söutkölap qeba ihilek wahinambuknöŋ tauköm waŋgime. Tauköm waŋgiba qegetka kömuma. Kömumba wehön karöbut teköiga kömupnöhök wahötma.” Mewö.

Jeims Jon yetkөн yuaigöra ulerohot.

Mat 20.20-28

---

* **10:31:** Mat 20.16; Luk 13.30

³⁵ Jisösnöñ mewö jiiga Jebedigö nahönyahötñi Jeims aka Jon yetkön yangören anda kewö jiyohot, “Böhi, niri yuai kungöra ulet gihiziri mi ak netkimangö mötzit.”

³⁶ Jiyohotka qesim etkiyök, “Injiri wani yuai ak etkimangöra mötzahot?”

³⁷ Qesim etkiiga kewö jiyohot, “Göñön ölop jim kutunönga niri göhö asakmararaññöñ eu öngöba kunöñ börögi ölñe aka kunñan börögi qaniñe tata yuai pakpak galöm kölbinak.”

³⁸ *Mewö Jiyohotmö, Jisösnöñ kewö jii mörohot, “Injiri mianğö könani qahö möt yaköba uletzahot. Nöñön qambi asölñambuk nemami, injiri mi ölop nemba sihimbölo mötmahot me qahö? Jöm nöngwambukñöñ melun mem niñgimei, injiri mi memahot me qahö?”

³⁹ Jii möta jiyohot, “Mi ölop membit.”

Jiyohotka kewö jii mörohot, “Mi ölñal! Nöñön qambi asölñambuk nemami, injiri mi mewöñanök nemahot aiga jöm nöngwambukñöñ melun mem niñgimei, mianğön mönö injiri mewöyök melun mem etkime. ⁴⁰ Mem etkimemö, nöngö böröni ölñe me qaniñe dañön tatmahori, nöñön keu mi jim kutumamağö dop qahö. Anutunöñ dum yahöt mi denike yetköra mözözömgöyöhi, mi mönö yetköra etkiiga nömbuk tata galöm kölmahot.” Mewö.

Galöm ölñan mönö welenqeqeya akza.

⁴¹ Jeims Jon yetkön mewö ulerohotka alaurupñi 12 yeñön mi möta könahiba urubölö aket.

⁴² *Mewö aketmö, Jisösnöñ enğoholi kagetka kewö

---

* **10:38:** Luk 12.50   * **10:42:** Luk 22.25, 26

jii mötket, “Gölmegö kantriñi kantriñi miengö jembonñinan galöm köl engibingö jizei, yeñon mönö azi kembu tandök ak engimakze. Yeñgö ketañamñinan mönö keu jim kutuba mindingöm engiba kukösumñini kondelakze. Injini kōnañini mi ölop mötze. ⁴³ *Engö sutñine silik mewö ahöbapukmö, kunñan engö sutñine ketañamñini akñamgö mötzawi, yañon mönö welen qem engiba malma. ⁴⁴ Mewöyök kunñan engö sutñine mutukñi malmamgö mötzawi, yañon mönö körek engö nembö bapñine mala welenqeqeñini omani akña. ⁴⁵ Suep gölmegö azi ölñan mönö mewöyök silik mewöñi kondela nanñi welen qem wañgimegöra aka qahö kayök. Qahöpmö, welen qem engiba ambazip sehiseñi yeñgö sohopñini memamgöra aka eta malmalñi köleñda mosötma.

Bartimeus jeñi gömöliiga mem ölöwahök.

Mat 20.29-34; Luk 18.35-43

⁴⁶ Jisösnöñ gwarekurupñi yembuk Jeriko sitinöñ kaget. Kaba siti mi mosötpingö aketka ambazip kambulelembenöñ enguatangöba andöñine kaget. Mewö kagetka jegömöl azi qetñi Bartimeus, Timeusgö nahönñi yañon moneñ aka nene wañgimegö ulet engiba kōna jitñe tarök. ⁴⁷ Tariga “Nazaret-azi Jisösnöñ kaza!” jiget möta kōnahiba kewö qerök, “Jisös Deiwidkö gwölönarökñi, mönö ak-kömum niñgiman!”

⁴⁸ Mewö qeriga gwötpukñan bök tatmapköra qetal wañgigetmö, yañon mönö kapañ köla qerök. “Deiwidkö gwölönarökñi, mönö ak-kömum niñginöñ!”

---

* **10:43:** Mat 23.11; Mak 9.35; Luk 22.26

49 Qeriga Jisösnöŋ dörök ala kewö jiyök, “Ölöp qetketka ki kama.” Mewö jiiga jegömöl azi mi qeta kewö jiget mörök, “Göhöra qeza. Mönö mötkurumkurum mosöta wahöta kaman.”

50 Mi möta malukuŋi qeköba gila pöraŋ wahöta kinda Jisösgöreŋ anök.

51 Aniga kewö qesim waŋgiyök, “Alani, nöŋön wani yuai ak gihimangöra mötzan?” Mewö qesim waŋgiiga jegömöl azinöŋ jiyök, “Ketaŋamni, ni jeni kunbuk umangöra mötzal.”

52 Mewö jiiga Jisösnöŋ kewö jii mörök, “Mötnaripkan mönö mem ölöwak gihiza. Mönö ölöp anman.” Mewö jii möta jeŋan miangöreŋök tohoiga uba andöŋine Jisös wuatangöba anök. Mewö.

11

Jisösgöra köiraŋ kölgetka Jerusalem öngöyök.

Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19

1 Jisösnöŋ gwarekurupŋi yembuk Jerusalem siti dopdowiba Betfage aka Betani miri yahöt kösutŋire kaba Oil ip kunduje öngöba gwarekyahöŋi yahöt melaim etkimangöra aka 2 kewö jii mörohot, “Miri wösöŋire tatzawi, mönö miangöreŋ anohot. Anda miangöreŋ angota doŋki moröŋi kösönöŋ jöhöget kinjawi, mi miangrenöŋök miwikŋaimahot. Doŋki mi dölökŋa, azi kunŋan qakŋe qahö tatatŋa. Mi mönö pösata memba ki kamahot. 3 Pösarohotka kunŋan ‘Wuanöŋgöra mewö akzahot?’ jiba qesim etkiiga kewö jimahot, ‘Kembuniran mönö miangöra osiba jiiga kazira zilaŋ meleŋniga kunbuk ki kama.’

⁴ Mewö jiba melaim etkiiga anda donki moröñi miri towokñe miri kungö nanğunje kösönöñ jöhöget kiniga miwikñaiba pösarohot. ⁵ Pösarohotka azi tosatñi miangöreñ kingeri yeñön kewö qesim etkiget, “Hei, wania akitköra donki moröñi pösatzahot?”

⁶ Mewö qesim etkigetka Jisösnöñ jiyöhanğö dop jiyohot möta “Ölöp memba anmahot,” jiget. ⁷ Jigetka memba Jisösgöreñ kayohotka malukuñini qeköba donki moröñanğö qakñe algetka öngöba tarök. ⁸ Mewö tata aniga ambazip jesöngöñan göda qeba malukuñini qeköba köna namñe tumbulgetka tosatñan gölme köröñe anda ip sinñi mitiba tumbulget. ⁹ *Tumbulgetka ambazip jeñe köl öröba angeri aka andöñe wuatangöba kageri, yeñön kewö jiba qetket, “Hosana, owe owe! Anutu möpöseizin. Kembugö qetñe kamawi, Anutunöñ mönö i kötuetköm wangima. ¹⁰ Kin Deiwidnöñ kantri tohoñ kuñguba galöm köl engiyöhi, nalö mewöñan mönö kunbuk kam neñgiza. O Anutu mönö kantri tohoñnini kötuetköman. Hosana! Qetbuñagi möpöseininga euyangöreñ öngöza. Owe Owe!”

¹¹ Mewö qetketka Jerusalem sitinöñ öngöba jöwöwöl jikegö tohoñ uruñe anök. Miangöreñ liliköba yuai pakpak ehi mare ahiga eta gwarekurupñi 12 yembuk jike mosöta Betani mire anda ahöget. Mewö.

*Jisösnöñ fig ip kun qesuahöiga ululungöyök.
Mat 21.18-19*

---

* **11:9:** Sum 118.25-26

¹² Ahöba sönanök wahöta gwarekurupni yembuk Betani miri mosöta angetka Jisösnöñ nenegö kömuyök. ¹³ Nenegö kömumba ui aniga fig ip kun* sinñambuk kini ehök. Eka “Sinñangö uruñe ölni tari miwikñaiba nembilenjak,” jiba fig ipkö könañe anök. Anökmö, ölnangö nalöñan qahö töriyöhañgöra sinñanök kini ehök. ¹⁴ Mewö eka ip mi kewö jim wañgiyök, “Kunñan ölgü kunbuk kude nema.”

Mewö jim wañgiiga keu mi gwarekurupñan mötket. Mewö.

Jisösnöñ jöwöwöl jike jim kömbuhyök.

Mat 21.12-17; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22

¹⁵ Anda mala Jerusalem sitinöñ öngögetka Jisösnöñ jöwöwöl jikegö tohoñ uruñe anök. Miañgöreñ ambazip engehiga inap bohonñi memegöra algetka söñgöroni megeri, mi könahiba közöl enñgiiga etket. Monen utekutek ambazip yengö jakenini metali anget. Mewöyök kembö bohonñini memegöra algeri, miengö dum tatatñini mi tok tötaliga anget. ¹⁶ Sombem kömbukñi kutuba yuai siriba angotkangotkö könañi jöhöyök.

¹⁷ *Mewö aka kusum enñgiba kewö jii mötket, “Aisaianöñ keu kun kewö ohoi ahöza, ‘Nöngö jikenan mönö gölmenji gölmenji pakpak yengö köulukö mirinina akñapkö qetme.’ Keu mi ahözapmö, inini mi utekögetka kegwek-kahasililin yengö banjet ewö akza.”

---

* **11:13:** Fig mi sambu ipkö alañi kun. Mi nupñine kömötketka kötni nahömñinambuk asuhugetka gwötpuk nemakzema. * **11:17:** Ais 56.7; Jer 7.11

¹⁸ Mewö jii möta ambazip kambu pakpak yeñön miangöra nemböñini teköiga welipköget. Mianğöra jike nup galöm aka Köna keugö böhi yeñön mi möta Jisösgöra keñgötñini möta eraum möta kewö jiget, “Mönö denöwö jiinga qegetka kömumbawak?”

¹⁹ Mare ahiga Jisösnöñ gwarekurupñi yembuk siti mosöta yaigep anda ahöget. Mewö.

Fig ipnöñ ululungöiga eket.

Mat 21.20-22

²⁰ Ahöba söñanök wahöta könanöñ anda fig ip mi ongitpingö aketka jalöñambuk ulungöba kini eket.

²¹ Kiniga Pitönöñ Jisösgöreñ keu mötmöriba kewö jii mörök, “Ketanamni eknöñ, fig ip qesuahönöñi, mi mönö ululungöba kinja.”

²² Jii möta Jisösnöñ kewö melenök, “Anutugö mötnarip mönö töp memba malme.” ²³ *Nöñön keu ölni kun kewö jibi mötme, “Kunñan keuñangö ölni ahumapkö uruyahöt qahö aka kundunji kianğö toñangöra kewö jim kutubawak, ‘Mönö kundunji ki qeköba wahöta anda köwetnöñ alman.’ Mewö jim kutuba Anutu möt nariiga ölni mönö miangö dop ahuma. ²⁴ Mianğöra nöñön kewö jibi mötme: Wani yuaigöra qesiba köulukömei, mi pakpak lök buña qem anğuzin, mewö möt narigetka mönö buñanini akña. ²⁵ *Inini kinda Anutu köulukögetka kunñan alañangö pinjtköra urubölö akña ewö, pinjit mi mönö mosötme. Mewö akñe ewö, engö Iwiñini Suep mire maljawanön mönö mewöñanök engöreñ siñgisöndok mosötma. ²⁶ (Inini tosatñi yeñgöreñ siñgisöndok qahö mosötme ewö, engö

---

* **11:23:** Mat 17.20; 1 Kor 13.2   * **11:25:** Mat 6.14-15

Iwiñini Suep mire maljawanön mönö mewöñanök enğöreñ singisöndok qahö mosötma.)” Mewö.

Jitñememe yeñön Jisösgö kukösumñanğö qesiget.

Mat 21.23-27; Luk 20.1-8

²⁷ Jisösnöñ gwarekurupñi yembuk kunbuk Jerusalem sitinöñ öngöget. Öngöba jöwöwöl jikegö tohoñ uruñe anda kaiga jike nup galöm, Köna keugö böhi aka kantrigö jitñememe tosatñi yeñön yañgöreñ kañgotket. ²⁸ Kañgota kewö qesim wañgiget, “Gi kianğöreñ yuai akzani, mi mönö dañön jim kutum gihiiga ahakzan? Mi memamgö kukösumñi mi dañön gihiyök?”

²⁹ Qesim wañgigetka kewö melenğ enğiyök, “Nöñön mewöyök keu kun qesim enğimam. Mi melenğ niñgigetka nöñön mewöyök dañön kukösum niñgiiga yuai ki ahakzali, mi jibi mötme. ³⁰ Jonöñ ambazip o-melun mem enğiba malöhi, yañön miangö kukösumñi mi denikeyök meyök? Suep Toñan wañgiyök me gölme toñan wañgiget? Mi jiget mötmam.”

³¹ Mewö melenğ enğiiga sutñine eraum möta kewö jiget, “ ‘Kukösumñan Suepnöhök asuhuyök,’ mewö jibin ewö, yañön mönö kewö jima: Injini mönö wuanöngöra Jon qahö möt narim wañgiget? Mi qahö dop kölja. ³² Me ‘Gölme ambazipnöhök asuhuyök,’ jibinak? Mi qahö dop kölja.” Ambazip körekñan Jongöra ‘Ölña kezapqetok azia akza,’ jigerañgöra aka ambazip kambu yeñgöra keñgötñini möta mi jibingö osiget. ³³ Miangöra “Mi qahö mötzin,” melenğet. Mewö melenğetka Jisösnöñ kewö jii mötket, “Mewö aiga nöñön mewöyök yuai

ki ahakzalaŋgö kukösumŋi daŋön niŋgiyök, mi qahö jibi mötme.” Mewö.

12

Wain kösö nup galöm bölöŋi mienjö dopkeu

Mat 21.33-46; Luk 20.9-19

¹ *Jisösnöŋ könahiba ambazip dopkeunöŋ kewö jii mötket, “Azi kunöŋ wain kösö nup kun köla kömörök. Köla kömöta selŋi memba liliköyök. Mem liliköba wain jout ketanŋi kötnöŋ meyök. Mianğoreŋ waingö ölnŋi ala könanöŋ tözöhölget oŋan lalanöŋ geyök. Wain jout ketanŋi mi memba wain yoŋgorö membepuköra galöm meme jake köröpŋi köweŋambuk meyök. Yuai pakpak mem teköba wain nup galöm tosatŋi miwikŋaim eŋgiba kewö jiyök, “Mönö nup memba ölnaŋgö bahöŋi nanŋini memba bahöŋi tonŋi ni niŋgime.” Mewö jiba nup mi böröŋine ala eŋgömosöta kantri kunöŋ anda malök. ² Mala mali ölnŋi öliyöhaŋgö nalöŋi (yambu 5) töriiga mianğoreŋ welenqeŋeŋi kun melaim waŋgiiga galöm yeŋgöreŋ anda wain nup ölnaŋgö bahöŋi waŋgimegöra jiyök. ³ Jiyökmö, galöm yeŋön i memba jöhöba kömbinöŋ qeba wuatanaŋgetka böröŋi börak liliŋgöyök. ⁴ Mianğö andöŋe welen azi kun melaii yeŋgöreŋ aniga nöröpŋi qesiŋda gamu qem waŋgiget. ⁵ Mianğö andöŋe welen azi kun kunbuk melaiiga ani qeget kömuyök. Mewöŋanök azi tosatŋi gwötpuk melaim eŋgiiga tosatŋi kömbinöŋ sepgwörörök eŋguba tosatŋi eŋguget kömuget. ⁶ Mewö aketka wain nup toŋan keu jaruba jiyök, ‘Nani wölböt nahöni

* **12:1:** Ais 5.1-2

mohok mi tok malja. I mönö göda qem wanğime me denöwö?’ Mewö jiba qöndökñi mi nahönña melaiiga yengören anök. ⁷ Anökmö, kaiga eka sutñine kewö jiget, ‘Yañön mönö börösamotñangö tonji akña. Ayop, mönö memba qein kömuiga wain kösö nup kianñön mönö nanine buñanina akña.’ ⁸ Mewö jiba memba jöhöba qeget kömuiga qamötñi nup yaigepñe gilget geyök.

⁹ Wain nup tonjan mi möta mönö denöwö akña? Yañön mönö nanñak kaba nup galöm mi könden enğima aka nup galöm dölökñi miwikñaim enğiba wain kösö nupñi yengö böröñine alma. ¹⁰ *Buña Kimbigö keu ki lök oyonget me qahö?

‘Miri meme yeñön köt tandö kun andö qeba öne mosötket taröhi, mianñön mönö tandö kömbönañi ahiga miwikñaiget. Mianñön tinğiriga mirinöñ mönö gororöngöba eta kölma.

¹¹ Kembunöñ tandö mi kuñguiga jeninan ehinga qetbuñabuk ahiga welipkömakzin.’ ”

¹² Jisösnöñ mewö jiiga galöm yeñön keu miangö könañi möt asariba kewö jiget. “Dopkeu mi mönö neñgöra jiza.” Mianğöra i memba jöhöbingö mötketmö, ambazip kambu yengöra keñgötñini möta osiba mosöta anget. Mewö.

Takis alalgö Jisös esapköm wanğiget.

Mat 22.15-22; Luk 20.20-26

¹³ Juda jitñememe yeñön Farisi aka premiö Herodkö pati alaurup tosatñi melaim enğiba kewö jiget, “Inini mönö Jisösgören anda qesiba keugö bötakñöñ öröi gwaröhöm wanğime.” Mewö jigetka

* **12:10:** Sum 118.22-23

Jisösgören kaget. ¹⁴ Jisösgören kaba kewö jigetka mörök, “Böhi, göñön azi ölni akzani, nini mi mötzin. Göñön ambazip tosatni qahö engek soriba tosatni qahö qepureim engimakzanmö, dop mohotnöñ kewöt neñgimakzan. Mianğöra kuñgum gihigetka qahö goñgiba ketani qahö esuhum engimakzanmö, Anutugören köna mi keu ölnağö dop kusum neñgimakzan. Göñön Anutugören keu diñdiñ mi-añön öngöñgöni eretni mohot pakpak jim qindiñ ak neñgimakzan. Mianğöra nini sisa-kiñğöra takis ala mianñön Mosesgö Köna keu siñgibin me qahö? Mi alinga dop kölja me qahö?”

¹⁵ Mewö jiget möta areñini muneni mi möt kutuba kewö jii mötket, “Inini wuanöngöra keugö bötaknöñ al niñgibingö esapköm niñgize? Ölop silwö moneñ (Kina 5) kun memba kaget eki.”

¹⁶ Mewö juiga mi memba kagetka kewö qesim engyök. “Dagören imut aka qet mi ki ohoget ahöza?” “Mi sisa kiñğören!” Mewö melenđa jiget.

¹⁷ Jigetka kewö jii mötket, “Mewö ahiga yuai sisa-kiñgö imutñambuk buñañi ahözawi, mi mönö yañğöra al wañgime. Yuai kun Anutugö buñaya ahözawi, mi mönö Anutugö buña qeme.” Mewö jii möta yañğöra gwötpuk welipköget. Mewö.

Kömupnöhök wahötwahötkö esapköm wañgiget.

Mat 22.23-33; Luk 20.27-40

¹⁸ *Sadyusi (Jike nupkö kapañkölköl) yeñön “Kömugerı yeñön kude wahötme,” jiba malget. Yeñğörenök tosatñan Jisösgören kaba kewö qesim

---

* **12:18:** Apo 23.8

wanjiget, ¹⁹ **“Böhi, Mosesnöŋ kewö jim kutum nenjiyök ahöza,*

‘Azi kun ambi meiga nahönbörat qahö ahui kömumba malöŋi öne mosöriŋa munŋan ölop malöŋi memba gwölönarök qiwikŋaim wanjiiga datŋaŋgö qet bisiba malma.’

²⁰ Mötnöŋ! Nalö kunöŋ darumun 7 malget. Datŋini mutukŋan ambi memba mala gwölönarökŋi qahö öne mala kömuyök. ²¹ Kömuiga munŋan malöŋi mi memba mala mewöyök gwölönarökŋi qahö öne kömuyök. Kömuiga munŋi kun yaŋgö bapŋe mianöŋ ambi miyöhök memba mala öne kömuyök. ²² Mewöŋa mewö darumun 7 pakpak yeŋön ambi mohot miyöhök memba gwölönarök qahö mala kömum teköget. Körek kömugetka qöndökŋi malöŋini mi mewöyöhök kömuyök. ²³ Göŋön Kömugeri yeŋön guliba wahötme, jizänmö, nini mi qahö möt narizin. Mötnöŋ! Azi 7 pakpak mi öröröŋ wahötpeak ewö, ambi möhot mi anömŋina meget malöhaŋgöra aka mönö dagö anömŋa akawak?”

²⁴ Mewö qesigetka Jisösnöŋ melenŋa kewö jii mötket, “Inŋini keu jim sohoze. Urumelenŋö Buŋa Kimbiŋi aka Anutugö kukösümŋi qahö möt kutuzeaŋgöra mönö janjuŋ ahakze. ²⁵ Ölna, kömupnöhök wahöta nalö mianŋöreŋ awanöm qahö akŋemö, garata yeŋön Suep mire maljeaŋgö tandök aka malme. ²⁶ *Mötket! Kömugeri, yeŋön guliba wahötmegö keuŋi mi Mosesgö Buknöŋ kewö ahöza: Sötman köhösonöŋ könöp bölam ahuba

* **12:19:** Dut 25.5   * **12:26:** Eks 3.6

qahö jem kutuyöhi, injini kösohot mi oyonget me? Anutunöŋ mianğoreŋ Moses kewö jii mörök, ‘Nöŋön Anutu Abrahamgö Kembu, Aisakö Kembu aka Jeikobkö Kembuya mala kota maljal.’

²⁷ Isik bömön karöbut yeŋön Anutubuk mala mal köhöiba öngöme. Anutunöŋ köhömuŋi yeŋgö Kembuŋini qahöpmö, malmal köhöikŋi maljei, mönö yeŋgö Kembuŋina akza. O Sadyusi (Jike nupkö kapaŋkölköl pati) injini mönö keu gwötpuk möt sohomakze.” Mewö melenök.

Jöjöpaŋ keu bohonŋi yahöt mi denöwö?

Mat 22.34-40; Luk 10.25-28

²⁸ *Jisösnöŋ Sadyusi (Jike nupkö kapaŋkölköl) yembuk eraum möta jim soroköba melen engiyöhi, mi Köna keugö böhi azi kunöŋ mörök. Mewö möta jeje kaŋgota kewö qesim waŋgiyök, “Jöjöpaŋ keu pakpak mienğoreŋök bohonŋi ketanŋi mi denöwö?”

²⁹ *Qesim waŋgiiga melenök, “Bohonŋi ketanŋi mi kewö, ‘Israel könagesö mötket! Anutu mi Kembunini. Yaŋön Kembu mohot ahiga bem alaŋi kun qahö.

³⁰ Mianğöra urugi jömukŋi, uŋagi jömukŋi, mötmötke jömukŋi aka kuki jömukŋi, mianğön mönö Kembu Anutugi jöpaköba malman.”

³¹ *Jöjöpaŋ keu mianğö alaŋi kewö, ‘Nangi jöpaköm aŋgumakzani, mewöŋanök mönö ambazip pakpak jöpaköm engiba malman.’ Jöjöpaŋ keu kunŋan mönö keu yahöt mi qahö etkongitza.”

---

* **12:28:** Luk 10.25-28   * **12:29:** Dut 6.4-5   * **12:31:** Lew 19.18

32 *Köna keugö böhigöra mewö melenniga jiyök, “Böhi! Gi törörök keu ölnanö dop jizan. Anutunöñ mohot akza. Bem alañi kun qahö. 33 *Gi urugi jömukñi, mötkutukutugi jömukñi aka kuki jömukñi, miañön Anutu jöpaköba malman. Aka nangi jöpaköm anğumakzani, mewöñanök mönö ambazip pakpakjöpaköm enğiba malman. Jöjöpañ keu yahöt mi bohonñi ketañi akzahot. Mi tem kölmani, miañön mönö jöwöwöl pakpak aka naluk kötin tosatñi enğonğitza.” 34 Mewö jüiga Jisösnöñ urumötmötni möri dop köliga kewö jii mörök, “Gi Anutugö be-mtohonñöñ anğotmamgö dopdowizan.” Mewö er-aum möröhotka körek yeñön Jisös toroqeba qesim wañgibingö kölköldömdöm aka mosötket. Mewö.

Kraist mi kiñ Deiwidkö kembuñi aka gwölönarökñi.

Mat 22.41-46; Luk 20.41-44

35 Jisösnöñ jöwöwöl jikenöñ kinda Buña keu kusum enğiba kewö qesim enğiyök, “Kraistnöñ kiñ Deiwidkö gwölönarökñi akzawi, Köna keugö böhi yeñön keu mi denöwögöra jimakze? 36 *Deiwidnöñ nanñak Uña Töröñan sölölohöm wañgiiga kewö jiyök,

‘Anutunöñ kinda nöñgö Kembuni kewö jii mörök: Göñön mönö kaba nöñgö böröni ölñe tatnönga nöñön nalö sutñe kerökurupki tim tötöla luhut alenğiba göhö köna tambö gwaröñe al enğimam. Nalö mi kam kuñgumawañgö dop mönö asakmararaññöñ ki tatman.’

---

* 12:32: Dut 4.35   * 12:33: Hos 6.6   * 12:36: Sum 110.1

³⁷ Deiwidnön nanpak mewö jiba qetnji ‘nöngö Kembuni’ jiza.’ Kembuni jiba mönö denöwö aka yaŋgö gwölönarökni mohot akawak?” Mewö jiiga ambazip kambu ketani yeñön Jisösgö keuñangö sihimnji möta kezap alget. Mewö.

*Urumelenjö silesile malmalgö galöm meme keu.
Mat 23.1-36; Luk 20.45-47*

³⁸ Jisösnön kusum enjiba toroqeba kewö jiyök, “Injini mönö Köna keugö böhi yeñgöra galöm memba malme. Yeñön maluku köröpni löngöta anda kaba kondel angubingö mörakze aka maketnön me könanön ambazip enjigetka jölönini jimegö mörakze. ³⁹ Köuluk mire qaikne eu tatpingö sihimnji mörakze, aka közölömbuañnön dum tatat mutukne jegep tatpingö mörakze. ⁴⁰ Yeñön malö yeñgöreñ miri yuai bidañda gagabe köla enjuañgirakze, aka qetbuañjini asuhumapköra köuluk köröpni köuluköba töptöpñine qemakze. Miangöra Anutunön keuñini jim teköba likepñi öngöñgöñi melenñi qakñine öngöma.” Mewö.

Ambi malö kunön naluk kötin ölni alök.

Luk 21.1-4

⁴¹ Jisösnön jöwöwöl jikenön naluk dundum andöñe tariga ambazipnön moneñ miangöreñ alget geiga uba engehök. Ambazip pomñi sukinapñinambuk gwötpuk yeñön kañgota kina moneñ lömbötñambuk alget geyök. ⁴² Alget geiga malö wanapñi kunön kañgota souje kötni yahöt, mi toiya tosatñi miangö dop ali geyök. ⁴³ Jisösnön mi eka gwarekurupñi köl öröm enjiba kewö jii mötket, “Nöñön keu ölni kun kewö jibi mötme: Malö wanapñi kianön naluk aljawi, mi mönö

tosatni pakpak yeñon yuai dundumnöñ alget gezawi, miangö dopni ongita alja. ⁴⁴ Körek yeñon monen gwötpuk ahöm enjiiga kitipñanöhök aljemö, ambi kianön mönö köruebörue maljawangö dop yuaini pakpak al teköba öne töhön malma.” Mewö.

13

Jöwöwöl jikenöñ köndenmönden asuhuma.

Mat 24.1-2; Luk 21.5-6

¹ Jisösnöñ jöwöwöl jike mosöta eriga gwarekurupni yeñgöreñök kunñan kewö jii mörök, “Böhi eknöñ! Jikegö tohoñ uruñe mirinji mirinji mi mönö wewelipñambuk. Mi kötnöñ memba meñölögetka ölöpbölöpñi kinja.”

² Jisösnöñ mi möta keu kewö melenök, “Jikegö tohoñ uruñe miri ketani ki engekzanmö, mi mönö köndengetka mirigö köt kun mi köt kungö çakñe qahö ahömapmö, qeqelanlan aka sahopñanök ahöma.”

Kahasililij aka sesewerowero asuhuma.

Mat 24.3-14; Luk 21.7-19

³ Mewö jiiga Oil ip kundunje öngöba likepñe endu jöwöwöl jikenöñ kinöhi, mi eka tatket. Miangöreñ tata Pitö, Jeims, Jon aka Andru yeñon Jisös nanñök öröba kewö qesim wangiget, ⁴ “Böhi! Keu jizani, miangö ölni mönö wanat nalönöñ asuhum tingitma aka yuai pakpak mi könahiba asuhum tekömawi, miangö aiwesökñan mönö denöwö asuhuma? Mia ölöp jinöñ mörin.”

⁵ Mewö qesim wangigetka könahiba kewö jii mötket, “Kunñan isimkakalek aiga janjun anbepeköra mönö galömñini memba malme.

6 “Ambazip gwötpukñan asuhuba nöngö qetne kewö jime, ‘Nöñön Kraist akzal.’ Mewö jiba ambazip gwötpuk tilipköm engime. 7 Inini yarö mienjö buzupñini aka ötonjini asuhugetka mörakñe. Mi möta jönömñini kude undumakña. Yuai mewöñi mi mutuhök asuhumapkö jijinja. Mi asuhumapmö, gölmegö nalöñan mönö miangörenök zilañ qahö teköma. 8 Kantri kunöñ kantri kun engubingöra wahötme. Ambazip kambu kunöñ kambu kun yembuk aröñ aᅅgubingöra wahötme. Gölmeneñi gölmeneñi miangöreneñi ketaneñi ketaneñi qözöla memba gölme melemeñi gemakña. Mewöyök bödiñi bödiñi (buöröñi buöröñi) asuhuba öngöba ahöma. Yuai mewöñi mi ambi köröbuknöñ masi könahiba engumakzawaᅅgö dop. Gölmegö nalöñan mönö miangö dop könahiba tekömangö akña.

9 *Mewö akñapmö, inini ölop galömñini mem aᅅguba malme. Ambazipnöñ inini öröba keu jakene al engiba köuluk mireñini keu nupñini memba kömbinöñ engume. Tosatñan nöngöra aka enguaᅅgitetka kantriñi kantriñi yeᅅgö kiñ kembu aka premiö yeᅅgö jemesoholñine kinme. Mewö kinda nöngö könajamni naᅅgöba jigetka mötme. 10 Ölöwak Buña ki mönö mutuk gölmegö kantriñi kantriñi pakpak yeᅅgöra jim sehim tekögetkun gölmegö nalöñan miangö andöñe teköma. 11 Öröba enguaᅅgita keu jakene al engigetka kinmei, nalö miangöreneñi keu denöwö jibinak, miangö waimanjatñi qeljiñe kude mötme. Uña Töröñan aua miangöreneñi keu engimawi, mönö mia

* 13:9: Mat 10.17-20; Luk 12.11-12

jime. Nanjine uruñinangöra keu qahö jimemö, Uña Töröñan mönö uruñini sölölohöiga keu jime. ¹² Urumelenjö kopa kunöñ darumunñan uruñi meleşnöhangöra aka i mamalolo meiga keu jakeñe algetka qeget kömuma. Mewöyök iwi kunöñ nahönböratñi mamalolo meiga kömuma aka nahönbörat yeñön iwinamurupñini qetal engiba jigetka enguget kömume. ¹³ *Kantri pakpak yeñön nöngö qetnangöra aka kazik ak engigetka malmemö, kunñan kapan köla köhöiba böñ qeba kinda maliga gölmegö nalöñan tekömawi, yañön mönö oyaenköyaen buña qem anguma. Mewö.

*Jerusalem sitigö köndenmönder uru-önönñambuk
Mat 24.15-28; Luk 21.20-24*

¹⁴ *“Könanjep tosatñan kaba köndenmönder aka yuai angöjörakñambuk jikenöñ qahö alalgö dop mi altanöñ ala kiniga ekñei, - keu ki oyoñmawañön mönö ölop kezap ala möt kutuma - nalö miañgöreñ Judia prowinsnöñ malmei, eñön mönö misingöba öröba kunduje anme. ¹⁵ *Miri kösutje sombemnöñ malmawañön mönö eta yuaiñi memangöra miri uruñe kude öngöma. ¹⁶ Nupnöñ anda malmawañön mönö mewöyök malukuñi memangöra lilingöba mirinöñ kude anma. ¹⁷ Yei! Ambi gölömbuk aka morö juzunöñ yeñön nalö miañgöreñ denöwö ösumñinan anbeak. ¹⁸ Miañgöra yuai mi kie luhut nalöñe kude asuhumapköra köuluköme. ¹⁹ *Nalö miañgöreñ kahasililiñ keta bölökñi asuhuma. Kahasililiñ dopñi mewöñi mi

* **13:13:** Mat 10.22   * **13:14:** Dan 9.27; 11.31; 12.11   * **13:15:** Luk 17.31   * **13:19:** Dan 12.1; Ind 7.14

mönöwök nalö kungen kude asuhuba ahöyök. Anutunöŋ yuai pakpak miwikŋaiyöhi, nalö mianğöreŋök könahiba nalö kianğöreŋ mala kota nalö sutŋe kun qahö asuhuyök. Mönöwök qahö asuhuyök aka könanğep nalö kunöŋ qahö ahuma. Mianğöra mönö köuluköba malme. ²⁰ Kembunöŋ wahöjalinŋ nalö mi qahö mem töribawak ewö, ambazip körekŋan mönö ayuhum teköbeakmö, ambazip nannanğöra möwölöhöm enğiyöhi, yenğöra aka wehön miengö qötöŋini mi mem törima.

²¹ Nalö mianğöreŋ kewö jime, ‘Mötket! Kraistnöŋ ki malja.’ aka ‘Eket! Amötqeŋe Tonan endu kinja.’ Kunŋan mewö jima ewö, mi mönö kude möt narime. ²² Mi kewögöra: Amötqeŋe tonŋi munenŋi aka kezapqetok ambazip takapulakanŋi asuhuba anğöletot aka aiwesök jemurutŋi megetka letotme. Mewö letotketka Anutunöŋ ambazip nannanğöra möwölöhöm enğiyöhi, i mewöyök enjololöŋ mem enğimegö esapköba kapanŋ kölgetka janjuŋ akepuk. Enön ölöŋanök galömnŋini memba malgetka mi osibeak. ²³ Nönön yuai pakpak mi kude asuhuiga qeljine lökŋanök jibi mötze. Mi mutuk jizalanğöra mi mönö uruŋine ala galömnŋini mem anğuba malme. Mewö.

Suep gölmeğö azi ölnan mönö asuhum tinğitma.

Mat 24.29-31; Luk 21.25-28

²⁴ *Wahöjalinŋ mi teköiga nalö mianğöreŋök wehön jeŋan injanŋ kölīga köiŋnönöŋ ömuŋ kölma.
²⁵ *Senğelau yenön suepnöhök teköba etme

---

* **13:24:** Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.10, 31; 3.15; Ind 6.12   * **13:25:** Ais 34.4; Joel 2.10; Ind 6.13

aka suepnöŋ uturuköiga mianğö öröyuaini mi tatatŋini mosöta enjololonŋ aketka sohoma. ²⁶*Nalö mianğoreŋ Suep gölmegö azi ölni yeŋön kousu qakŋe kaŋgori ekŋe. Kukösumŋi ketanjan saköl-diŋdiŋambuk aukŋe asuhuiga asakmararanŋi ekŋe. ²⁷ Kaŋgota Suep garataurupŋi melaim enğiiga yeŋön ambazip Anutunöŋ nanŋaŋğöra möwölöhöm enğiyöhi, i gölme göraŋi likeplikep, euke emuke mianğoreŋök kölolohoba enğuaŋgitme. Mewö.

Geröp ipkö dopkeu

Mat 24.32-35; Luk 21.29-33

²⁸ Inini geröp ip eka tandökŋi mötmöriba dopkeu ki mötme. Böröŋan lök oŋambuk aiga sinŋan yonğoigetka mi eka möta kewö jimakze, ‘Wehön nalöŋan mönö dopdowiza.’ ²⁹ Enön mewöŋanök aiwesök mianğö dop asuhuiga eka möt asariba könaŋi kewö jime, ‘Jisösnöŋ mönö nanğunöŋ dopdowiza.’ ³⁰ Nöŋön keu ölni kun kewö jibi mötket: Ambazip ki merak gölmenöŋ maljei, yeŋön qahö kömugetka yuai pakpak jizali, mi mönö yeŋğö malmal nalöŋine asuhuma ³¹ Suep gölmenöŋ göröŋ qemahotmö, nöŋğö Buŋa keunan mönö qahö ayapköma.’ Mewö.

Jisös kamawaŋğö nalöŋi mi kunŋan qahö mötza.

Mat 24.36-44

³² *Suep gölmegö azi ölnan dawinöŋ kamawi, mianğö wehönŋi me aua nalöŋi mi kunŋan kun qahö mötza. Suepnöŋ garata yeŋön mi qahö mötze. Anutugö Nahönŋan mewöŋanök mi qahö

* **13:26:** Dan 7.13; Ind 1.7   * **13:32:** Mat 24.36

mötza. Iwinöŋ nanŋök mi mötza. ³³ Nalö daw-
inöŋ asuhumawi, mi qahö mötzeanğöra eŋön mönö
alöm memba uruguliguli malme. ³⁴ *Mi dop-
keu kianğö dop ahöza: Azi kunöŋ miriŋi mosöta
kantri kungen anök. Anmamğöra aka galömurupŋi
yuai pakpakŋanğöra jim kutum eŋgiba nanğu kiji
böröŋine ala kukŋi eŋgiyök. Kukŋi eŋgiba we-
lenqegeurupŋi mohok mohok nup keu eŋgiyök.
Eŋgiba mala nanğu galömŋi mewöyök uruguliguli
malmapköra jim kutum wanğiyök. ³⁵ Miri tonan
dawinöŋ lilingöba kamawi, mi qahö mötze. Mare
me sunğem ömbibiŋe kama me? Wanğaran suruiga
kama me? Wehön gianğiga kama me? Mianğö
dop iŋini mi qahö mötzeanğöra mönö uruguliguli
malme. ³⁶ Könöpuk wölaŋ kaiga eŋön gaun
ahögetka mewö miwikŋaim eŋgibapuk. ³⁷ Iŋini
mönö uruguliguli malme. Keu mi gwarekurupŋi
eŋğöra jizali, mi mewöyök alaurupŋi körek pakpak
eŋğögöra jizal: Iŋini mönö urugwölögwölö malme.”
Mewö.

14

Jisös qein kömumapkö anğönaŋ alget.

Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53

¹ *Pasowa kendon * aka beret yistŋi qahö
mianğö kendonŋi töriyohot. Wehön yahöt teköiga
mianğöreŋ könahibitkö ahotka jike nup galöm
aka Köna keugö böhi yeŋön tokoget. Tokoba
denöwö möndöŋninga Jisös ölöŋ memba qeget

---

* **13:34:** Luk 12.36-38 * **14:1:** Eks 12.1-27 * **14:1:** Kantri
qetŋi Ijpt mianğöreŋ Kembangö garatanöŋ eŋgehoriŋa eŋğonğirök,
kendon mianğö qetŋi Nei keunöŋ Pasowa. Eksodus 12.15

kömumbawak, mianğö könani jaruba kewötket. ² Jaruba kewöta kewö jiget, “Ambazip irimni seholiiga karimni karimni asuhubepuköra mi sösöngai kendon nalöŋe akingö osibin.” Mewö jiget.

Ambi kunjan Jisös o umköhöwakŋambuknön miriyök.

Mat 26.6-13; Jon 12.1-8

³ *Jisösnön Betani mirinön mala Saimon kun uzikukuŋi mem solaniyöhi, yangö mire öngöba tarök. Mianğoreŋ nene nemba tariga ambi kunjan köt kirin kun memba yangöreŋ kayök. Kirin mi nöluk tuat-tuat qetŋi alabastö mianjön memenja. Mia o um-köhöwakŋambuk ölni qetŋi nad mianjön kokolak qeba tarök. Yanön mi bohonŋi ketanjan memba kaba nöluk jölŋi kutuba oŋi Jisösgö nöröpŋe mimbiliba miriyök. ⁴ Miriiga azi tatkeri, yeŋgöreŋök tosatŋan urubölö aka nanŋinök kewö eraum mötket, “Nad o mi mönö wuanöŋgöra mewö ayuhuzawi? ⁵ Nad o kelökŋambuk mi bohonŋi memegöra albawak ewö, ölop silim 300:kö töwanŋi (Kina 1500,-) oŋgita yöhötibawak. Mi ambazip wanapŋi eŋgiiga dop kölbawak.” Mewö jiba ambi mi jim wanŋiget.

⁶ Jim wanŋigetka Jisösnön kewö jii mötket, “Ambi ki kude jim wanŋime. Wuanöŋgöra uruŋi mem bölize? Yanön silik ölopŋi ak soroköm niŋgiiga dop kölja. ⁷ *Ambazip wanapŋi mi nalöŋi nalöŋi sutŋine malgetka ölopŋi ak eŋgibingö möta mi ölop nalö dop akŋemö, nöŋön eŋgö

* 14:3: Luk 7.37-38 * 14:7: Dut 15.11

sutñine nalö dop qahö malmam. ⁸ Yañön mi nanñi akakmemeñangö dop ak niñgiza. Nöñön kömumbi löm köl niñgimeangöra ölop qeljiñe sileni kelöknöñ nömiriza. ⁹ Nöñön keu ölni kun kewö jibi mötket: Ölöwak Buña ki kantri igen waigen jim sehigetka anmawi, miangörej ambi kianñon yuai ak niñgizawi, miangö buñañi mohok jiget sehiiga yangöra mötmöriba malme.” Mewö.

Judasnöñ Jisös mamalolo mem wañgimamgö uru-mohok ahök.

Mat 26.14-16; Luk 22.3-6

¹⁰ Gwarekurupñi 12 yeñgöreñök kun qetñi Judas Iskariot yañön Jisös mamalolo mem wañgimamgöra aka jike nup galöm yeñgöreñ anök. ¹¹ Yeñgöreñ anda keuñi jiiga mi möta uruñinan ölöwahiga söñgöronñi moner wañgibingöra keu jöhöget. Keu jöhögetka Jisös nalö kungen mamalolo mem wañgimamgö köna möt jaruba köñbingöba malök. Mewö.

Jisösnöñ gwarek yembuk Pasowa lama neget.

Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30

¹² Beret yistñi qahö miangö kendon silim mutukñe (Seqononöñ) pasowa lama kun qeba ohozema. Miangöra Jisösgö gwarekurupñan jiget, “Böhi, nini miri denikeangöreñ anda pasowa lama mözözömgöm gihiba nembin? Sihimgi denöwö ahöza?”

¹³ Mewö jigetka gwarekyahötñi yahöt kewö jiba melaim etkiyök, “Inñiri Jerusalem sitinöñ öñgöyohotka azi kun o kumbut kunduta kaiga miwikñaimahot. Miwikñaiaba i ölop wuatangöba anmahot. ¹⁴ Anohotka mire öñgöiga miangö

tonji kewö jiyohot mötma, ‘Böhinöŋ kewö jiza: Ölöp miri uruŋi kun niŋginöŋga miangöreŋ öŋgöba gwarekurupni yembuk pasowa lama nembin.’¹⁵ Mewö jiyohotka tonjan möta miri qakŋe eu öŋgöba uruŋi ketanji kun kondel etkima. Miangöreŋ dum tatat yuai mözözömgöget ahöza. Mi kondel etkiiga miangöreŋ lama qeba ohomahot.”

¹⁶ Mewö jiiga gwarekyahötŋan mosöta sitinöŋ öŋgöba Jisösnöŋ keu jiyöhi, miangö dop miwikŋaiba kinda lama qeba ohom mözözömgöyohot.

¹⁷ Miri söŋauiga Jisösnöŋ gwarekurupŋi 12 yembuk miri miangöreŋ kaŋgotket. ¹⁸*Kaŋgota öŋgöba dumnöŋ tata nene negetka Jisösnöŋ kewö jii mötket, “Nöŋön keu ölnji kun kewö jibi mötket: Enğöreŋök kun nömbuk nene nempa tatzawaŋön mönö mamalolo mem niŋgima.”

¹⁹ Mewö jiiga uruŋinan wösöbirik aiga könahiba nanŋök nanŋök qesim waŋgiba jiget, “Nöŋöra jibanbuk?”

²⁰ Qesim waŋgigetka kewö jii mötket, “12 enğöreŋök kun nömbuk beret kuluŋnöŋ kundunğözawi, yaŋön. ²¹Suep gölmegö azi ölnjan mönö yaŋöra keu ohoget ahözawaŋgö dop gölme mosöta anma. Anmapmö, mamalolo mem waŋgimawi, yaŋöra Yei wösöbirik! jizal. Anutunöŋ mönö likepŋi öŋgöŋgöŋi melen waŋgima. Azi mi nam köröuruŋeyök qahö ahubawak, mianŋön mönö amqem waŋgibawak.” Mewö.

Kembubuk semön qöndökŋi neget.

Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1 Kor 11.23-25

---

* **14:18:** Sum 41.9

22 Nene memba tata Jisösnöŋ beret memba kötuatköba mindipköba enŋgiba kewö jiyök, “Ki nani busuni. Ki memba neget.”

23 Mewö jiba wain qambi memba saiwap jiba enŋgiiga körekŋan qambi kianŋörenök neget.

24 *Negetka kewö jii mötket, “Ki nani sepni. Ki Anutunöŋ ambazip yembuk jöhöjöhö aren aiga köhöimapköra sepni mokoget geiga ambazip gwötpuk amöt qem enŋgima. 25 Nöŋön keu ölni kun kewö jibi mötket: Nöŋön wain kösögö ölni kianŋören kunbuk toroqeba qahö nemam. Könaŋgep Anutugö bemtohoŋ uruŋe eu taringa közölömbuan almawi, wehön mianŋören mönö wain o qainŋi kun mia nemam.”

26 Mewö jiiga sösoŋgai liŋet köla mosöta anda Oil ip kundunje öŋgöget. Mewö.

Pitönöŋ Jisös qan kölmapkö jii mörök.

Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38

27 *Öŋgöba Jisösnöŋ kewö jii mötket, “Kezapqetok azi kunöŋ keu kun kewö ohoi ahöza, ‘Nöŋön galömnini qebiga lama kambunan denme.’ Mianŋö dop enön körek uruŋini böliiga nömosöta buratime.

28 *Buratigetka nuŋgumemö, nöŋön mönö kömupnöhök wahöta mutuk Galili prowinsnöŋ anda mianŋören asuhum enŋgimam.”

29 Mewö jiiga Pitönöŋ kewö jii mörök, “Yeŋön körek uruŋini böliiga gömosöta buratime ewö, nöŋön mönö töndup mewö qahö akŋam.”

---

* **14:24:** Eks 24.8; Jer 31.31-34   * **14:27:** Zek 13.7   * **14:28:** Mat 28.16

³⁰ Jiiga Jisösnöŋ jii mörök, “Nöŋön keu ölni kun kewö jibi mötnöŋ: Kuruknöŋ indimŋi yahöt qahö qeriga göŋön merak sunġem qaŋ köl niŋginöŋga indimŋi karöbut akŋa.”

³¹ Mewö jiyökmö, Pitönöŋ kapaŋ köla köhöiköhöi ahök, “Böhi! Mewö qahöpmö, ni nuŋgugetka göbuk mohotŋe kömumbirak, mi töndup nöŋön gi qahö qaŋ köl gihimam.” Gwarek tosatŋi pakpak mewöyök keu miyöhök jiget. Mewö.

Jisösnöŋ Gezemanerönöŋ köuluköyök.

Mat 26.36-46; Luk 22.39-46

³² Mewö eraum möta anda arö kun qetŋi Gezemaner miangöreŋ anġotket. Anġota gwarekurupŋi kewö jii mötket, “Nöŋön endu anda köuluköbiga inini ölop nalö sutŋe ki tatme.” ³³ Mewö jiba Pitö, Jeims aka Jon enġuaŋgita anġet. Anġetka Jisösnöŋ könahiba köŋjiliŋ kanġamŋambuk möriga köna böröŋi qeköyök. ³⁴ Mewö aka kewö jii mötket, “Nöŋgö urunan mönö kondum köla kotzawaŋgöra aka wösöbirik mötpiga kömukömuŋi ak niŋgiza. Inini ölop kianġoreŋ tata nömbuk guli malbin.”

³⁵ Mewö jiba nanŋök boromkun toroqeba anda simin köla sipköba sihimbölö nalöŋi mi Iwiŋaŋgö jitŋaŋgö dop oŋgitmapköra köuluköyök. ³⁶ Köuluköba jiyök, “Aba Iwini, gi yuai kun qahö mölölömbizan. Miangöra sihimbölögö qambiŋi ki mönö noaŋgitman. Noaŋgitpanak, mi nöŋgö sihimgö dop qahöpmö, mönö nangi jitkahö dop asuhuma.”

³⁷ Mewö jiba lilingöiga gwarekurupŋi karöbut yeŋön gaun ahöget enġeka Pitögö kewö jii mörök, “Saimon, gi gaun ahözan me? Gi aua mohot-töp

guli malmangö kude köhöizan me? ³⁸ Uruninan guli malbingö sihimñi mörakzinmö, sileninan lölöwöröñi akza. Mianğöra esapesapnöñ et engubapuköra mönö köuluköba guliguli malme.”

³⁹ Mewö jii möriga kunbuk engömosöta anda keu miyöhök kunbuk jiba köuluköyök. ⁴⁰ Köuluköba lilingöiga jenini böñböñ meyöhanğöra kunbuk gaunök ahöget engehök. Gaunöhök wahöta keu melenbingö janjuñ aket.

⁴¹ Jisösnöñ ani indimñi karöbut aiga lilingöba kaba kewö jii mötket, “Inini toroqeba luhut memba gaunök ahöbingö mötze me? Mötket! Kunöñ Suep gölmegö azi öñi mamalolo mem wanğiiga bölöñi meme yenğö böröñine öngöma. Mianğö aua nalöñan lök kam kuñguza. Engö gaun ahöahö nalöñinan mönö teköza. ⁴² Mönö wahötketka anin. Mötket! Mamalolo mem niñgimawi, yañön mönö dowe ki kaza.” Mewö.

Jisös qeraköba memba jöhöget.

Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12

⁴³ Jisösnöñ mewö jiba kiniga mianğöreñök gwarekurupñi 12 yenğöreñök kun qetñi Judas yañön kambu kun jitñe mem enğiiga kañgotket. Jike nup galöm, Köna keugö böhi aka kantrigö jitñememe yenön i melaim enğigetka bingö sou ketañi aka liñqipñini memba kaget. ⁴⁴ Mamalolo mamangö ahöhi, yañön mutuk yembuk aiwesök keu kewö jöhöba jii mötket, “Nöñön azi numbuñi yöhötim nemami, i eka ‘Mönö mi!’ jiba memba jöhöba törörök galöm köla anme.”

⁴⁵ Mewö jiba kaba mianğöreñök Jisösgöreñ angota “O Böhini!” jiba numbuñi yöhötim neyök.

⁴⁶ Yöhötim neiga eka Jisös qelanjiba memba jöhöget. ⁴⁷ Jöhögetka kösutñe kingeri, yeñgöreñök kunñan bingö sou ketañi öröba jike nup galöm bohonñangö welenqeçeni qeba kezapñi köteköi erök. ⁴⁸ Jisös jöhögetka keu kewö jii mötket, “Ni kegwek-kahasililiñ azia qahöpmö, töndup nöngöra mewö möta bingö sou ketañi aka liñgip memba nömembra jöhöbingöra kañgotze. ⁴⁹ *Nöñön wehön dop jöwöwöl jikenöñ embuk kinda Buña keu kusum eñgiba malbiga qahö nömigetmö, yuai ki mönö Buña Kimbigö keunñan öñambuk akñapköra asuhuza. ⁵⁰ Jisös jöhögetka gwarek yeñön körek Jisös mosöta buratiba unjurata anget. Mewö.

Sepguli kunöñ unjurata anök.

⁵¹ Azi gwabö kunöñ bindoñi tuatñanök köpeiba Jisösgö andöñe wuatangöba anök. Oponi tosatñi qahö löngöta aniga i esapköba meget. ⁵² Membingö osiba bindoñi qekögetka aukñamñe unjurata anök. Mewö.

Jikegö jitñememe yeñön Jisösgö keu nup meget.

Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24

⁵³ Jisös jöhöba wangita jike nup galöm bohonñangö mire anget. Angetka jike nup galöm pakpak, kantrigö jitñememe aka Köna keugö böhi yeñön mianğöreñ anda tokoget. ⁵⁴ Angetka Pitönöñ sikepsikep eñguatangöba jike nup galöm bohonñangö mire añgota jakömbuak mirigö kiripo uruñe öngöyök. Öngöba welenqeçe azi yeñgö sutñine tata könöp kösutñe jömörök. ⁵⁵ Mewö tarökmö, jike nup galöm aka jike kaunsöl kambu

---

* **14:49:** Luk 19.47; 21.37

yeñon Jisösgö silenöñ alal keu denöwö nanğöinga qeget kömumapkö jim jarugetmö, könañi kun qahö miwikñaiget. ⁵⁶ Jaruba kinda gwötpukñan keu munenji silenje ala nanğöba jigetmö, keuñinan könañi mohok qahö ahök.

⁵⁷ Mewö aiga tosatñan wahöta kinda keu munenji silenje ala nanğöba kewö jiget, ⁵⁸ **“Yañon kewö jiiga mörin, ‘Nöñon jöwöwöl jike börönöñ memenji ki köndenbiga gölmenöñ eriga wehön karöbutkö urunje jike qainñi kun börönöñ memenji qahö mi mem wahöta kuñgumam.’ ”* ⁵⁹ Mewö jigetmö, töndup keuñinan könañi mohok qahö ahök.

⁶⁰ Mewö aiga jike nup galöm bohonñan wahöta mesohol köl engiba kinda Jisös qesim wañgiba kewö jiyök, *“Yeñon göhö silege keu ala nanğözei, miangö likepñi kun jiman me qahö?”*

⁶¹ Qesim wañgiiga yuai bölöñi kun qahö ahökmö, töndup likepñi kun qahö melenđa keuñi bök kinök. Keuñi bök kiniga jike nup galöm bohonñan kunbuk kewö qesim wañgiyök, *“Anutu möpöseim wañgimakzini, gi yangö Nahönñi Kraist akzan me qahö?”*

⁶² *Qesim wañgiiga *“On!”* jiba kewö jii mötket, *“Suep gölmegö azi ölnan mönö kukösum Tonangö börönöñ ölnje tata suepkö kousu qakñe eri ekñe.”*

⁶³ Keu mi jiiga jike nup galöm bohonñan malukuñi munjurata kewö jiyök, *“Yei, iwinangö jitñi! Tosatñan keuñi nanğömegöra kunbuk qahö qesim engibin. ”* ⁶⁴ *Anutu mepaiközawi, mi mönö nanninak möt teköze. Miangöra denöwö

---

* **14:58:** Jon 2.19   * **14:62:** Dan 7.13   * **14:64:** Lew 24.16

mötmörize?” Mewö qesim engiiga yeñön körek Jisös kömupkö bunaya akñapköra jim teköget.

⁶⁵ Mewö jim teköba tosatñan könahiba söutkölap miriba jemesoholñi esuhuba böröñinan misiba qeba kewö jiget mörök, “Dañön guhuzawi, mi ölop jinöñ mörin.” Jikegö kiripo galöm (sikiriti) yeñön mewöyök Jisös memba nuñgulumñe qekötahöget. Mewö.

Pitönöñ Jisös qañ kölok.

Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27

⁶⁶ Nalö miangöreñ Pitönöñ kiripo uruñe sombenönöñ malök. Emu maliga jike nup galöm bohonñangö welenqege ambinñi kunñan miangöreñ kañgorök. ⁶⁷ Kañgota Pitönöñ könöp kösutñe jömöri ehiba kewö jiyök, “Gi mewöyök Nazaret azi Jisös miambuk malnöñ.”

⁶⁸ Mewö jiyökmö, Pitönöñ qañ köla kewö jiyök, “Keu jizani, mi qahö möta köndatzal.” Mewö jiba kiripo nañgunñe geiga kinda kuruk qerök.

⁶⁹ Nañgunöñ geiga welenqege ambi kunñan i miangöreñ kunbuk eka azi kösutñe kingeri, i könahiba kewö jii mötket, “Azi kianön mönö yeñgöreñök kun akza.”

⁷⁰ Mewö jii mötketmö, yañön kunbuk qañ kölok. Qañ köliga nalö borom kun teköiga azi kösutñe kingeri, yeñön kunbuk Pitögöra kewö jiget, “Göñön Galili azia kun akzanangöra mönö alakña, yeñgöreñöhök kun akzan.”

⁷¹ Mi möta könahiba nanñi qesuahöm anguba jöjöpañ keunöñ jim köhöiba jiyök, “Azi keunñi jizei, mi qahö möt wañgizal. Munenñ jibilenñak ewö, Anu-tunöñ mönö likepñi melenñ niñgima.”

⁷² Mewö jiba kiniga miangöreñök kuruk qeri yahöt ahök. Kuruk qeriga Jisösgö keu kewñö jii möröhi, Pitönöñ mi mötmöriyök, “Göñön indimñi karöbut qañ köl niñginöñga kuruknöñ qeri indimñi yahöt akña.” Keu mi mötmöriba wösöñji julmamgö aiga sahöt böliyök. Mewö.

15

Jisösnöñ premiö Pailötkö jeñe kinök.

Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38

¹ Miri gianjiiga amandiñe jike nup galöm, kantrigö jitñememe (70), aka Köna keugö böhi aka jike kaunsöl pakpak yeñön kot öngöngöñi miangö totoko ala Jisösgö keu jim teköget. Jim tekögetka Jisös jöhöba wañgita premiö Pailötkö böröñe alget. ² Rom premiö yeñön Jisös kewö qesim wañgiyök, “Ölña, gi Juda yeñgö kiña akzan me qahö?” Qesim wañjiiga Jisösnöñ melenña jii mörök, “Mönö nangak jizani, mewö.”

³ Jike nup galöm yeñön keu gwötpuk Jisösgö silene ala jiget. ⁴ Jigetka Pailötnöñ Jisös kunbuk qesim wañgiba jiyök, “Mötnöñ! Yeñön keu gwötpuk göhö silege ala jizei, göñön miangö likepñi kun jiman me qahö?”

⁵ Mewö jiyökmö, Jisösnöñ bölöñi kun qahö ahökmö, töndup keu kitipñi kunbuk qahö melenñök. Keu bök kiniga premiönöñ welipköyök. Mewö.

Pailötnöñ Jisös kömumapkö jim teköyök.

Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16

⁶ Yambu (yara) dop pasowa sösöñgai nalöñe premiönöñ kösö mireyök azi kun qetñi qeta

qesigeri, mi pösat engizapma. ⁷ Nalö mianğoren azi kun qetnji Barabas qetkeri, yañön kösö mire tarök. Yañön kegwek-kahasililin azi tosatnji yembuk karim gila azi kun qeget kömuyöhi, mianğöra kösö mire al engiget. ⁸ Mewö aiga könagesö yeñön premiögö miri sombemne eu öngöba kinda könahiba akñalöhanğö dop akñapkö qesim wañgiget. ⁹ Qesim wañgigetka melenđa kewö jii mötket, “Nöñön Juda engören kiñ pösatpi etmapkö mötze me?” ¹⁰ Jike nup galöm yeñön Jisösgöra körögisigisi mötkerañğöra aka i premiögö böröñe al wañgiget. Mi möta sihimñinağö mewö qesim engiyök.

¹¹ Qesim engiiga jike nup galöm yeñön ambazip kambu uruesiesi mem engiba kewö jiget, “Mönö Jisös mosöta Barabas pösatman! Mewö qesim wañgime.” ¹² Mewö jigetka kunbuk melenđa qesim engiyök, “Mewö jizeañğöra Juda engören kiñ qetnji mewö qerakzei, nöñön mönö i denöwö ak wañgibileñak?”

¹³ Mewö qesim engiiga kunbuk qetket, “Mönö maripomnöñ qeget jiman!”

¹⁴ Mewö qetketka Pailötnöñ kewö jii mötket, “Mi wuanöñğöra? Yañön mönö wani bölöña ahök?” Mewö jiyökmö, yeñön mi möta kapan köla toroqeba qet gigilahöba kewö qetket, “Mönö maripomnöñ qeget jiman!”

¹⁵ Mewö qetketka Pailötnöñ ambazip kambu sihimñinağö dop akñamğö möta Barabas pösat engii erökmö, Jisösyä jiiga ihilek wahinambuknöñ qeyöyaköba qeget. Mewö qegetka maripomnöñ

qemegöra Rom yarö azi yeŋgö böröŋine alök. Mewö.

Jisös kukulömbuan ak waŋgiget.

Mat 27.27-31; Jon 19.2-3

¹⁶ Yarö azi yeŋön Jisös waŋgita premiögö jakömbuak mirigö kiripo uruŋe aŋgotket. Aŋgota yarö kambu lökŋanök öröm eŋgigetka miangören kaget. ¹⁷ Kaba maluku pisikŋi gugakgugak mi Jisösgö sileŋe löngöt waŋgiba sötman kösö limbiŋda ila ewö nöröpŋe kölget geyök. ¹⁸ Mewö geiga könahiba waikŋi memba jölöŋi jiget, “Owe owe, Juda yeŋgören kiŋ, owe!” ¹⁹ Titipepe mewö aka jigetka jehotnöŋ nöröpŋe qeba söutkölap qeba simin köl waŋgiba sipköba möpöqöpösei munenji mem waŋgiget. ²⁰ Mepaqepaik mewö ak waŋgim teköba maluku pisikŋi gugakgugak mi qeköba nanŋe sile esu löngöt waŋgiba maripomnöŋ qebingöra waŋgita anget. Mewö.

Jisös maripomnöŋ qeget.

Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27

²¹ *Anda köna namŋe azi kun qetŋi Saimon miwikŋaiget. Yaŋön Afrika siti qetŋi Sairini miangö aŋiŋa aka Aleksander aka Rufus yetkö iwiŋira. Yaŋön nupnöhök kaŋgoriga kuŋgum waŋgigetka Jisösgö maripomŋi memba aŋguyök. ²² Jisös mewö waŋgita gölme kun qetŋi Golgota mi nanine keunöŋ nöröp sihit, miangören anda aŋgotket. ²³ Aŋgota wain o aka marasin qetŋi mör mi mindiriba lolonqalon memba waŋgigetmö, Jisösnöŋ mi tököyök. ²⁴ *Tököiga

---

* 15:21: Rom 16.13   * 15:24: Sum 22.18

kinda maripomnöḡ qeget. Qeget kiniga kiawen meget qötöḡi ahuḡga Jiḡösgö sile esuḡi mohok mohok sutḡine miangö dop mendenḡa meget. ²⁵ Söḡan 9 kilok miangöḡeḡ maripomnöḡ qeget. ²⁶ Maripomnöḡ qeba nöḡöḡe eu qegerangö könaḡi kewö ohoba qeget, “Juda yeḡgö kiḡ kembuḡina ki.” ²⁷ Kegwek-kahasiliḡi azi yahöt mewöyök yambuk maripomnöḡ etkuget. Kun böḡöḡi öḡe kun qaniḡe likeplikep mewö etkuget. ²⁸ *(Anutugöḡeḡ Buḡa Kimbinöḡ keu kewö ohoget ahöza, “I kewöta kegwek-kahasiliḡi azi ewö mötmöḡiba yeḡgö sutḡine alget.” Keu miangön mewö öḡambuk ahök.)

²⁹ *Ambazip oḡgita anda kaba kukulömbuan aka jelikit aka nöḡöḡ köla kewö jiget, “Yei! Gi mönö jöwöwöl jike öḡöḡ köndenḡöḡga gölmenöḡ eriga wehön karöbutkö uruḡe kunbuk mem wahöt kuḡgumangö jinöḡ. O, gi azi qetpuk! ³⁰ Mönö nangi bauköm anguba maripomnöḡök etman.”

³¹ Jike nup galöm aka Köna keugö böhi yeḡön mewöyök sutḡine mepaqepaik ak waḡgiba jiget, “Tosatḡa bauköm eḡgiba malökmö, nannḡi bauköm angumangö osiza. ³² Yaḡön Amötqeqe Toḡi Kraist aka Israelgö kiḡ akza ewö, mönö döḡki maripomnöḡök eri eka mi möt naribinak.” Mewö jiget.

Azi yambuk maripomnöḡ etkugeri, yetköḡ mewöyök uruqeqe keu töhöḡeḡ jim waḡgiyohot. Mewö.

Jiḡösnöḡ kömuyök.

Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30

---

* **15:28:** Ais 53.12   * **15:29:** Sum 22.7; 109.25; Mak 14.58; Jon 2.19

33 Silim bibiņi 12 kilok aiga miangören sönäupnön eta gölme pakpak dop köla ahöiga anda aua karöbutkö dop ahök. 34 *Jisösnön 3 kilok miangören nanne keunön kewö qet ketanji qerök, “Eloi, eloi, lama sabaktani?” Mi nanine keunön: Anutuni, Anutuni mönö wuanöngöra andö nuņguzan?

35 Mewö qeriga azi kösutne kingeri, yeņgörenök tosatņan mi möta jiget, “Mötket! Mönö Elai-jagöra qetza.” 36 *Yeņgörenök kunön ösumņan anda mömöndö kun kahali tandök mi memba wain o asölņambuknön kundumgöba ip göröm kitipne jöhöba suruba Jisös numbu susuņe eu ali neiga jiyök, “Mönö mosötketka nanjök kinök. Elaijanön kaba meköi etma me qahöpto, mönö mi ekin.”

37 Mewö aketka Jisösnön qet ketanji qeta wösöņi nön qeiga kömuyök.

38 *Kömuiga miangörenök jöwöwöl jikegö uruņe opo kinöhi, mianjön mönö euyök bibiņe jurata eta yahöt ahök. 39 Suahö galömnön maripom mesohol köla kinda Jisösnön wösöņi nön qeiga kömuyöhi, mi eka kewö jiyök, “Azi kianjön mönö ölna Anutugö nahönņa akza.”

40 *Ambi tosatņan mewöyök sikep kinda yuai mi eket. Yeņgö sutņine Magdalagö Maria aka Maria Jeims dubatņi aka Joses yetkö namņiri aka Salome yeņön mohotņe kinget. 41 Yeņön Jisösnön Galili prowinsnön maliga miangören i wuatangöba welen qem waņgiba malget. Mewöyök ambi tosatņi

---

* 15:34: Sum 22.1 * 15:36: Sum 69.21 * 15:38: Eks 26.31-33

* 15:40: Luk 8.2-3

gwötpuk Jisösbuk Jerusalem sitinöŋ öngöba kageri, yeŋön mewöŋanök kösutŋe kinget. Mewö.

Jisösgö qamötŋi löm kölget.

Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

⁴² Sabat kendon tatatköra yuai mözözömgögetka Sabat kendonöŋ könahimangöra dopdowiiga mare aka kayök. ⁴³ Neŋgogie miangöreŋ Arimatia tonŋi, azi qetbuŋaŋambuk qetŋi Josef yaŋön kayök. Yaŋön mewöyök Anutu bemtohoŋaŋgö ölnŋi asuhumapköra mamböta malök. Yaŋön Juda yeŋgö jike kaunsöl kambugö jitŋememe kun aka Sabat kendonöŋ könahimangö ahöraŋgöra aka keŋgötŋi yaköriba Pailötköreŋ anda Jisösgö qamötŋi memangö qesiyök. ⁴⁴ Qesiiga “Ölŋa kömuza me qahöpto?” jiba mötmöriba suahö galömnŋi jii kaiga “Jisösnöŋ nalö köröpŋi me töröpŋi kömuza,” jiba qesim waŋgiyök. ⁴⁵ Qesim waŋgiiga buzup keuŋi möta Jisösgö qamötŋi Josef jim teköm waŋgiyök. ⁴⁶ Jim teköm waŋgiiga opo tuatŋi söŋgöröŋi memba anda qamötŋi maripomnöhök qeköba memba eta oponöŋ esuhuyök. Esuhuba memba qaksirinöŋ anda kötnöŋ köteŋ urorohogetka dum ahöyöhi, miangöreŋ alök. Ala köt kötaŋi kun metaliga köteŋ numbuŋi közipköyök. ⁴⁷ Denike alöhi, mi Magdalagö Maria aka Maria Josesgö namŋi yetkön kinda ehot. Mewö.

16

Jisösnöŋ kömupnöhök wahörök.

Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendon tatket teköiga miangörej Magdalagö Maria, Maria Jeimsgö namñi aka Salome yeñon “Jisösgö qamötñi anda miribin.” jiba jiniñ jimoron umköhöwakhambuk söngöröñi meget. ² Memba ahöba Sonda söñanök wahöta miri gianji wehön jilinjölañ kori qaksirinöñ anget. ³ Anda eraum möta jiget, “Qaksirigö numbuñe köt ketani tatzawi, mi mönö dañon qetalma?” ⁴ Mewö jiba ugetka ani kewö eket: Köt keta bölökñi mi lök qetalget anda ahöyök. ⁵ Qaksirigö köt köteñ numbuñi mewö añañiba kiniga uruñe öngöget. Öngögetka öljine göröken azi gwabö kun malukuñi köröpñi tuatñi tariga eket. Mewö eka gwötpuk awöwöliget. ⁶ Awöwöligetmö, kewö jii mötket, “Mönö kenğötñini kude mötme. Inini Nazaret azi Jisösgöra jaruze. I maripomnöñ qegetmö, mönö guliba wahörök. Miangöra ki kude ahöza. Eket! Dumñi ki, miangörej suluget ahöyök. ⁷ *Miangöra mönö anda Pitö aka gwarekurupñi pakpak buzup kewö jiget mötme, ‘Yañon mönö qeljine mutuk Galili prowinsnöñ anma. Inini mewöyök miangörej anda keuñi jiyöhañgö dop i ekñe.’” ⁸ Mewö jiiga auruba jönömñini unduiga köt köteñök eta ösumñinan anget. Sömbuñini mötkerañgöra keu kun kude jigetmö, keuñini bököyök. Mewö.

*Jisösnöñ Magdalagö Mariagörej asuhuyök.
Mat 28.9-10; Jon 20.11-18*

⁹ Jisösnöñ Magdalagö Maria yañgö uruñeyök öme 7 enğuañgöiga malök. Jisösnöñ kömupñöhök wahöta Sonda söñan amandiññöñ mutuk Maria

* **16:7:** Mat 26.32; Mak 14.28

mi asuhum wan̄giyök. ¹⁰ Asuhum wan̄giiga alaurup̄ñan Jisösbuk mala kota nalö mianḡören̄ jin̄geñ köla sahötkeri, Marianöñ mönö yenḡören̄ anda buzup̄ñi jii mötket. ¹¹ Mötketmö, Jisösnöñ guliba mali Marianöñ ehöhi, mi qahö möt nariget. Mewö.

Jisösnöñ alayahötñi yetkören̄ asuhuyök.

Luk 24.13-35

¹² Mianḡö andöñe alayahötñan Jerusalem siti mosöta miri kunöñ anbitköra könanöñ anohotka Jisösnöñ kaisongolom̄ñan melen̄niga asuhum etkiyök. ¹³ Yetköñ mewöyök anda buzup̄ñi mi alaurup̄ñi jiyohot mötketmö, yeñön mi mewöyök qahö möt nariget. Mewö.

Jisösnöñ gwarekurup̄ñi asuhum engiyök.

Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

¹⁴ Könan̄gep gwarekurup̄ñi 11 mien̄ön tokoba nene nema tatketka yenḡöra mewöyök asuhuyök. Asuhuba uruköhöik̄ñinan̄göra tembula kömup̄nöhök wahöriga ekeran̄ön buzup̄ñi jiget möta mi qahö möt narigeri, mianḡöra i jim engiyök. ¹⁵ *Jisösnöñ kewö jii mötket, “In̄ini mönö kantri dop anda gölmen̄i gölmen̄i liliköba ambazip mal anjeanḡö dop Ölöwak Buñani jim asarigetka mötme. ¹⁶ Kun̄ñan Anutu möt nariiga o melun mem wan̄gigetka uruñi melen̄mawi, yañön mönö letota Suepkö buñaya ak̄ña. Kun̄ñan qahö möt nariba yan̄giseñ malmawi, Anutunöñ mönö yan̄gö keuñi jim teköiga könöp siagö buñaya ak̄ña. ¹⁷ Möt narim ningiba malmei, mi aiwesök mem engibiga könan̄am̄ñini kewö asuhuma: Yeñön nöngö qetne

---

* **16:15:** Apo 1.8

ömewöröme enġuataŋġöme. Kantri tosatni yeŋġö keuġini jime. ¹⁸ Mokoleŋ böröŋinan memba wahötme. Möröm warabe o yuai negetka mianġön mönö qahö mem bölim enġima. Böröŋini kawöl ambazip qakŋine algetka ölöwakŋe.” Mewö.

Jisösnöŋ Suep mire öŋġöyök.

Luk 24.50-53; Apo 1.9-11

¹⁹ *Kembu Jisösnöŋ keuġi mewö jii mötketka Anutunöŋ waŋgiriga Suepnöŋ öŋġöba Anutugö böröŋi ölnje tata malja. ²⁰ Eu maljapmö, gwarekurupŋan mosöta miri gölme dop anda Buŋa keuġi jim sehiba malget. Mewö malgetka Kembunöŋ yembuk nup memba inahöm enġiiga aŋġöletot asuhugetka keuġinan köhöiyök. Mewö.

---

* **16:19:** Apo 1.9-11

Burum-Mindik Bible
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Somba-Siawari language of Papua New Guinea,
also called the Burum Mindik language.
Sampela hap Buk Baibel long tokples Burum Mindik
long Niugini

Copyright © 1992, 2002 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Burum-Mindik or Somba-Siawari (Somba-Siawari or Burum-Mindik)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

c0871260-68cc-5a50-953f-52200e105d1e